

INCIPIUNT CANONES DOMNI ABBONIS ABBATIS,

ET REGIS HUGONIS, ET ROBERTI FILII EJUS FRANCORUM REGIS.

Excerpti de aliis canonibus.

PRÆFATIO.

Dominis meis gloriosissimis, Francorum regibus, HUGONI, filioque ROTBERTO speciem gerenti dignam imperio, humilis Floriacensium rector ABO, perpetuæ salutis munus in Christo.

Postquam divina providente clementia regni fastigium suscepistis, ad probationis emolumentum multa infortunia, occulto sed non injusto Dei iudicio, perpessi estis. Nec id ab externis gentibus, sed a regni primoribus (29), ut vestri imperii primordia fermentarentur. Sed quia de omnibus vos eripuit omnipotens Dominus, recordamini bonitatis et pietatis Dei, recordamini prædecessorum vestrorum, bonorum regum; recordamini iudiciorum justorum ac semper habetote in animo parcere subjectis et debellare superbos. Certe, serenissimi domini, quia vos in nostrum ordinem benevolos comperi, capitula nferius scripta ex canonum legumve libris, partim meis, partim aliorum sententiis uno tenore digessi; et vestro nomini consecrans, postquam contra æmulos Apologetico usus sum [30], uno tomo breviter collecta explicui. In quibus et vestri ministerii

(29) *Regni primoribus.* De his primoribus, qui Rotberto regnum ineunti infesti fuere, agit Glaber Rodulfus in Historiarum lib. III, cap. 2.

(30) *Apologetico usus sum.* Istius Apologetici fragmenta refert Aimoinus in c. 8 et 9 de Abonis Vita, et Baronius initio XI tomi Annalium. In hoc opere purgat se auctor ab æmulatorum calumniis, qui etiam ejus vitæ insidiabantur; ipsumque opus nuncupavit Hugoni et Rotberto regibus, quos ad hærelitam pravitatem, maxime Simoniam, e regno suo propellendam cohortatur. « Ad ultimum, inquit, Aimoinus, sua non ignorans multis displicere scripta, regibus sese commendat, præcipue domno Rotberto, quem scientem litterarum ac idcirco diligentem fore noverat studiosorum, scribens in hæc verba: « Præterea dominos meos cum familiariter « alloquens bona suadeo, multorum animos, scio, « contra me concito, juxta illud Comici:

Obsequium amicos, veritas odium parit.
« De quorum animositate non multum moveor, dulce decus meum, Rotberte, quem atavis regibus editum divina pietas perduxit ad regni fastigium. » etc. Ubi Abo Horatium imitatus, Rotbertum atavis editum regibus prædicat: quod Glaber Rodulfus explicat in lib. I cap. 2, et sequentibus, ac initio lib. II fusius V. Cl. Hadrianus Valesius in notis ad Carmen Adalberonis episcopi Laudunensis. Ad hæc Carolus, cognomento Simplex, in litteris Uticensi monasterio concessis, Hugonem comitem, qui Rotberti avus fuit, consanguineum suum vocat. Cæterum etsi Rotberto regi tantopere acceptus erat Abo, eum tamen ob illicitam cum Berta copulam increpare non dubitavit, testante Helgardo monacho in libro de Vita Rotberti; nec ea libertos piissimi

A summam expressi; et qualiter vobis fidem servare debeant optimates regni non tacui. Ad defensionem quoque monastici ordinis plura congesi: qui monachorum senatum semper salvum esse et volo (31) et volui, quorum etiam vos piissimi defensores et advocati estis (32). Unde simul cum monachis vestri Abonis miseremini, ut det vobis Deus suam invenire misericordiam hic et in perpetuum cum regibus sanctis. Valet.

CAPITULA.

- I. De honore ecclesiarum vel monasteriorum.
- II. De defensoribus ecclesiarum.
- III. De ministerio regis.
- IV. De fidelitate regis.
- V. De privilegiis ecclesie et possessionum ejus.
- VI. De præceptis regalibus vel imperialibus.
- VII. De differentia testamentorum et precariis.
- VIII. De eo quod necessitas excludat leges et canones.
- IX. De differentia legis et consuetudinis.
- X. De eo quod sacerdotes mandatum ad gentem extraneam non mittant.

principis animum ad iracundiam, sed ad pœnitentiam provocavit.

[31] *Monachorum senatum salvum esse volo.* Hinc traducendi vexar. dique Abonis materiam arripuere conjurati monachorum ejus temporis osores, ut Abo ipse in Apologetico conqueritur apud Aimoinum. « Corrodit me, inquit, canino dente æmulatorum supplantatrix calliditas, circumlatrat adversariorum frequens acerbitas, nec aliud contra me immurmurant nisi quod monachorum senatum salvum esse velim. Nostræ reipublicæ augmentum quæsi, ac cavillationi insidiantium auctoritate qua valui contradixi. Nec abscondi omnino misericordiam et veritatem a consilio multo. Pro hujusmodi malis meo insidiantur sanguini, me succenturialis insequuntur odiis, adeo ut nec regia majestas eos deterreat quin me clanculum trucident, si eis locus tempusve arrideat. » Rem facto probat Aimoini liber de Abonis Vita, cap. 8.

(32) *Defensores et advocati estis.* Quanto studio in S. Benedictum ejusque ordinem affectus fuerit Hugo, Rotberti pater, testatur Helgaldus monachus, qui morientis Hugonis extrema ad Rotbertum filium verba refert, « specialiter inculcantis, ut nullo pacto ducem omnium Patrem Benedictum a se divelli pateretur, » Propensam hanc in S. Benedictum voluntatem testatus est Hugo, cum non solum pleraque monasteria, pridem a sæcularibus occupata canonicis, restituit monachis, sed etiam liberam eligendorum abbatum potestatem. Hugonis studium imitatus est Rotbertus, qui « Patri Benedicto et suis semper totis adhæsit præcordiis », inquit Helgaldus, adeo ut Adalbero Laudunensis episcopus, poetica usus licentia, id regi exprobraverit.

- XI. *De clericis electis ab ædificatoribus ecclesiarum.*
 XII. *De ordinatione vel degradatione presbyterorum.*
 XIII. *De eo quod absque pecunia episcopi debeant ordinari.*
 XIV. *De electione abbatis.*
 XV. *De ordinatione abbatis, et de accessu episcopi ad monasterium.*
 XVI. *De abbate, quod sacerdos esse debeat.*
 XVII. *De accusato abbate quid agendum sit.*
 XVIII. *De monachis et sanctimonialibus, ut regulariter vivant.*
 XIX. *De abbate ad regem pertinente.*
 XX. *De rectore Florianensi.*
 XXI. *De sacerdotio monachi.*
 XXII. *De monachis non servantibus propositum.*
 XXIII. *De clericis qui monachi fieri volunt, et de insolentia episcoporum in monachos.*
 XXIV. *De clericis qui propter vanitatem efficiuntur monachi.*
 XXV. *De possessionibus ecclesiarum, in quibus clerici ædificant.*
 XXVI. *De sanctimoniali vel monacho in jus vocato.*
 XXVII. *De his quæ offeruntur ecclesiarum.*
 XXVIII. *De episcopis in vasoribus prætermissa synodo.*
 XXIX. *De trienniali præscriptione.*
 XXX. *De dote ecclesiarum.*
 XXXI. *De episcopo, quid habere debeat de ecclesia.*
 XXXII. *De rebus ecclesiarum et de proximis fundatorum ejus.*
 XXXIII. *De provisione suffragii episcoporum.*
 XXXIV. *De indigentia eorum qui res suas obtulerunt ecclesiarum.*
 XXXV. *De avaritia sacerdotum.*
 XXXVI. *De injuste excommunicatis.*
 XXXVII. *De ecclesiis et earum presbyteriis.*
 XXXVIII. *De eo quod episcopus tertiam partem ecclesiarum potest dare cui voluerit.*
 XXXIX. *De sanctitate vitæ clericorum.*
 XL. *De filiis sacerdotum, vel ministrorum.*
 XLI. *De rebus ecclesiarum dispensandis.*
 XLII. *Ut nullus episcopus sibi eligat successorem.*
 XLIII. *De Eucharistia.*
 XLIV. *De accusatoribus sacerdotum.*
 XLV. *De episcopis in iudicium testimonii causa evocatis.*
 XLVI. *De his qui contra episcopum habent causam.*
 XLVII. *De accusatis episcopis.*
 XLVIII. *De testimoniis clericorum.*
 XLIX. *De frequenti sacrificio.*
 L. *De militantibus.*
 LI. *De stipendiis militum.*
 LII. *De militantibus clericis.*

I. — *De honore ecclesiarum et monasteriorum.*

Ecclesia quæ est templum Dei vivi, quo honore habenda sit, testatur ipse Dominus in Evangelio

A quo dicit Petro : *Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam* (Matth. xvi, 18). Quia igitur ipsa est oratorium, de quo beatus Pater Benedictus dicit (S. BENEDICT. *Reg.* cap, 52) : « Oratorium hoc sit quod dicitur, nec ibi quidquam aliud agatur aut condatur. » providendum est ne, cui Christus fundamentum est, in usus sæcularium transferatur propter rapinas suarum rerum, quia perhibentur Christiani intus vel foris violentiam ingerere atriis domus Dei. Unde Theodosius et Valentinianus Augusti, libro nono legum, capitulo 34, Antiocho, præposito (*Concl. Theod.*, lib. ix, tit. 45) : « Pateant, inquit, summi Dei templa timentibus, nec sola altaria et oratorium templi circumjectum, quæ [al., qui] ecclesias quadripartito intrinsecus parietum septu concludit, ad tuitionem confugientium sancimus esse proposita, sed usque ad extremas fores ecclesiarum, quas oratum gestiens populus primas ingreditur, confugientibus aram salutis esse præcipimus; et aditum pariter templi, quem parietum descripsimus cinctu. Et post loca publica, januas primas ecclesiarum quidquid fuerit interjacens, sive in cellulis, sive in domibus, hortulis et balneis, areis atque porticibus, confugas interioris templi vice tueatur. Nec in extrahendo eos conetur quisquam sacrilegas manus immittere, neque (al., ne qui hoc) ausus sit, cum discrimen suum videat, ad expendendam opem ipsi quoque confugiant. Hanc autem spatii latitudinem ideo Indulgemus, ne in ipso Dei templo et sacrosanctis altaribus confugientium quemquam mane vel vespere cubare vel pernoctare liceat, ipsis hoc clericis religionis causa vetantibus. »

C INTERPRETATIO. Ecclesiarum sunt loca Deo dicata, et ideo reos, qui ibidem compulsi timore confugerint, ita tueantur ut nullus locis sanctis ad direptionem rerum vim aut manus afferre præsumat; sed quidquid spatii vel in porticibus, vel in areis ad ecclesiam adjacentibus pertinet, velut interiora templi præcipimus custodiri, ut reos timoris necessitas non constringat circa alteria manere, et loca venerabilia polluantur. Sane si qui ad sancta loca confugerint, arma, si qua secum portaverint, mox deponant, nec se æstiment magis armorum præsidio quam sanctorum locorum veneratione defendi. Quod si deponere arma noluerint, et sacerdoti vel clericis non crediderint, sciant se armatorum viribus pertrahendos. Si vero aliquis extrahere de locis sanctis quemlibet reum quacunque ratione tentaverit, capitali supplicio esse damnandum.

D II. — *De defensoribus ecclesiarum vel monasteriorum.*

Defensores ecclesiarum qui dicuntur hodie, contra auctoritatem legum et canonum sibi defendunt quod fuerat juris ecclesiarum, sicque violentiam clericis et monachis ingerendo, res ecclesiarum seu monasteriorum usufructuario diripiunt, colonas in paupertatem redigunt, possessiones ecclesiarum non augent, sed minuunt, et quorum defensores esse

debuerant, eos vastant. Palet rerum copia cunctis hostibus prædæ, nec parant saltem vel verbis obviant, ut resistent, qui se putant non jam advocatos, sed dominos, dum post abscessum hostium consumunt quidquid fuerit residuum, juxta illud propheticum: *Residuum erucæ comedit locusta, et residuum locustæ comedit bruchus, etc.* (Joel. 1, 4). Denique idcirco videmus ecclesias destructas, monasteria quædam diruta, quædam ad summam inopiam redacta, quæ honorum virorum eleemosyna aliquando floruerunt in magna gloria, quia multi se ultro offerentes sub advocationis obtentu, de possessionibus, de redditibus, de oblationibus maximam portionem intercipiunt, quam ecclesiastici capere debuerant. Unde ut talis præsumptio cessaret, ita cautum est in concilio Africano, cap. 64. « Placuit etiam ut petant ex nomine provinciarum omnium legati perrecturi, Vincentius et Fortunatus, a gloriosissimis imperatoribus, ut dent facultatem defensores constituendi scholasticos, qui in actu sunt vel in munere defensionis causarum, ut more sacerdotum provinciæ id ipsi, qui defensionem ecclesiarum susceperint, habeant facultatem pro negotiis ecclesiarum, quoties necessitas flagitaverit, vel ad obsistendum obrepentibus, vel ad necessaria suggerenda ingredi judicum secretaria. »

III. — De ministerio regis.

Quale ministerium regis sit, et ipse sui officii nomine prodit, et totius regni suscepta cura innotescit; nec magis ulla sententia animum regis ad bene agendum subrigit quam diversorum principum clementia proposita sub exemplis, quia et Constantini imperatoris mansuetudo laudatur inter dissidentes episcopos, et Marciani pura fides inter hæreticos et orthodoxos. Sed de externis quid loquor, et loquendo immoror, cum ad dispensationem reipublicæ et utilitatem ecclesiarum tanta fuerit pietas ac prudentia Caroli, et filii ejus Ludovici? Certe utrique pro tempore ac ratione noverant parcere subjectis et debellare superbos. Unde ex libris, qui ex conciliis sui temporis escripti sunt cum subjectione episcoporum, quanta facile est reperiri, expressum libro II, cap. 1 (Concil. Paris. VI), post aliqua: « Justitia regis est, nominem injuste per potentiam opprimere, sine acceptione personarum inter virum et proximum suum judicare, advenis et pupillis et viduis defensorem esse, furta cohibere, adulteria punire, iniquos non exaltare, impudicos et histriones non nutrire, impios de terra perdere, parridas et pejerantes vivere non sinere, ecclesias defensare, pauperes eleemosynis alere; justos super regni negotia constituere, senes et sapientes et sobrios consiliarios habere, magorum et hariolorum pythonissarumque superstitionibus non intendere, iracundiam differre, patriam fortiter et juste contra adversarios defendere; per omnia in Deo vivere, prosperitatibus non elevare animum, cuncta adversa patienter ferre, fidem catholicam in Deum habere, filios suos non sinere impie agere,

A certis horis orationibus insistere, ante horas congruas non gustare cibum. *Væ enim terræ, cujus rex est puer, et cujus principes mane comedunt* (Eccle. x, 16). Hæc regni prosperitatem in præsentia faciunt, et regem ad cœlestia regna meliora perducunt. »

IV. — De fidelitate regis,

Cum regis ministerium sit totius regni penitus negotia discutere, ne quid in eis lateat injustitiæ, quomodo ad tanta poterit subsistere, nisi annuentibus episcopis et primoribus regni? Et cum Apostolus dicat: *Deum time, regem honorificate* (1 Petr. II, 17), qua ratione sui ministerii vices exercebit in contumacium perfidia, si ei primores regni auxilio et concilio non exhibeant debitum honorem cum omni reverentia? Ipse enim solus non sufficit ad omnia regni utilia. Idcirco partito in aliis onere, quos dignos credit honore, honorandus est et ipse sincera devotione, ne quis ei contradicat quomodocunque, quia *qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit* (Rom. XIII, 12). Siquidem ut melius est non votum non reddere, ita melius est electioni principis non subscribere quam post subscriptionem electum contemnere vel proscribere, quandoquidem in altero libertatis amor laudatur, in altero servilis contumacia probo datur. Tres namque electiones generales novimus, quarum una est regis vel imperatoris, altera pontificis, tertia abbatis. Et primam quidem facit concordia totius regni; secundam vero unanimitas civium et cleri; tertiam sanius consilium cœnobialis congregationis. Et unaquæque non pro sæcularis amicitiae gratia vel pretio, sed ad suam professionem pro sapientia vel vitæ merito. Porro ordinatus rex ab omnibus subditis fidem sibi sacramento exigit, ne in aliquibus regni sui finibus discordia generari possit. Hinc habes scriptum in concilio Toletano IV: « Post instituta quædam ecclesiastici ordinis vel decreta, quæ ad quorundam pertinent disciplinam, postremo nobis cunctis sacerdotibus sententia est pro robore nostrorum regum et stabilitate gentis pontificale ultimum sibi Deo iudice ferre decretum. Multarum quippe gentium, ut fama est, tanta exstat perfidia animorum, ut fidem sacramento promissam regibus suis servare contemnant, et ore simulent juramenti professionem, dum retinent mente perfidiæ impietatem. Jurant regibus suis, et fidem quam pollicentur, prævaricant, nec metuunt volumen illud iudicii Dei, per quod inducitur maledictio multaque pœnarum comminatio super eos qui jurant in nomine Domini mendaciter. Quæ igitur spes talibus populis contra hostes laborantibus erit? quæ fides ultra cum aliis gentibus in pace credenda? quod fœdus non violandum? quæ in hostibus jurata sponsio permanebit, quando nec ipsis propriis regibus juratam fidem conservant? quis enim adeo furiosus est, qui caput suum manu propria desecet? Illi, ut notum est, immemores salutis suæ, propria manu seipso

interimunt, in semetipsos suosque reges proprias convertendo vires. Et cum Dominus dicat: *Nolite tangere christos meos* (Psal. civ, 15); et David: *Quis, inquit, extendet manum suam in Christum Domini, et innocens erit?* (1 Reg, xxvi, 9) illis nec vitare metus est perjurium, nec regibus suis inferre exitium. Hostibus quippe fides pacti datur, nec violatur, id est, si bello fides valet, quanto magis in suis servanda est? Sacrilegium quippe est, si violetur a gentibus regum suorum promissa fides, quia non solum in eis fit pacti transgressio, sed et in Deum quidem, in cuius nomine pollicetur ipsa promissio. »

V. — *De privilegiis.*

Romanæ et apostolicæ sedis auctoritas Christo Domino propitiante refulget per universalem totius orbis Ecclesiam. Nec mirum, cum ejusdem sedis pontifices beati Petri, qui princeps est totius Ecclesiæ, videantur vices gerere. Christianis quoque imperatoribus hanc eandem obtinuerunt singularitatis excellentiam ut fundatis episcopalibus ecclesiis, virorum seu sanctimonialium monasteriis, legem quam semel sub excommunicationis anathemate imposuissent, nunquam, nisi necessitas impediret, deinceps perderent. Unde ita habes scriptum in concilio Nicæno, cap. 6. « Antiqua consuetudo servetur per Ægyptum, Lybiam et Pentapolim, ita ut Alexandrinus episcopus horum omnium habeat potestatem, quia et urbis Romæ episcopo parilis mos est. Similiter autem et apud Antiochiam cæterasque provincias suis privilegia serventur ecclesiis. »

Item, GREGORIUS JOANNI episcopo (GREG. lib. vii, ep. 33, ind. 1).

« Grave nimis et contra sacerdotale constat esse propositum, cujusquam monasterii privilegia olim indulta confundere, et ad irritum, quæ sunt pro quiete disposita, niti deducere. Questi itaque sunt nobis monachi tuæ dioceseos quia suo monasterio quædam contra ea, quæ a prædecessoribus vestris permissa ac longa consuetudine servata sunt, festinetis inducere et antiquam ordinationem quadam præjudicii novitate turbare. Proinde de his fraternitatem vestram hortamur affatibus, ut, si ita est, ab ejus se molestia sine aliqua excusatione contineat, et quæ ei sunt diutius custodita nullius occasionis tentet usurpatione convellere; sed cuncta illibate et sine ulla studeat refragatione servare, et plus sibi in eodem monasterio quam prædecessoribus suis licuit, noverit non licere. » Item in legibus cap. 510. « Possessiones ad religiosas domos pertinentes nullam descriptionem agnoscant, nisi ad constructionem viarum vel pontium ædificationes, ita tamen, si habuerint possessiones intra territorium constitutas illius civitatis, in qua desideratur descriptio.

(33) *In libro Conc. tertio.* Id habetur in cap. 22 concilii Meldensis anno 845 habiti; quod decretum ex capitulis synodi Belvacensis desumptum est, relatum a Reginone in lib. 1 De ecclesiasticis disciplinis, cap. 363, a Burchardo item et Gratiano. Cum vero

A Habeant autem immunitatem, sortitis muneribus extraordinariis et lucratorum descriptione. »

VI. — *De præceptis regalibus vel imperialibus.*

Gloriosissimorum regum potentia stabile firmumque esse voluit quidquid verbo vel opere præcipiendo constituit, maxime quod ad utilitatem Ecclesiæ suorum procerum suggestionibus ratum esse judicavit. Quapropter qui præceptis regalibus contradicit, se regem non diligere nec timere ostendit, præsertim cum priscorum virorum fulcitur assertionem, quam authenticam non ignorat esse. Nam Dominus dicit: *Si quis diligit me, sermones meos servabit* (Joan. xiv, 22). Qui ergo regem odit, odit præceptum illius; sermones etiam irreprehensibiles reprehendere quærit. Sed unde hoc contigit, nisi ex nimia mansuetudine regis? Omnia enim nimia nocent. Propterea denique jubemur habere simplicitatem columbinam ac serpentinam astutiam, ne ad utramque partem sit vehementior animus, qui nescit servare modum plus æquo anxius. Siquidem non de imperiali præcepto, sed de indiculis epistolarum suarum hoc Carolus proposuit edictum in libro iv capitul. suorum. « Si quis litteras nostras despexerit, id est tractatoriam, quæ propter missos recipiendos dirigitur, aut honores quos habet, amittat; aut in loco in quo prædictos missos suscipere debuit, tandiu resideat et de suis rebus legationes illuc venientes suscipiat, quo usque animo nostro satisfactum habeat: qui vero epistolam nostram quocunque modo, jussu nostro ad palatium veniat et ad voluntatem nostram congruam stultitiæ suæ castigationem accipiat. Et si homo liber, id est ministerialis comitis, hoc fecerit, honorem, qualemcunque habuerit, sive beneficium, amittat; et si servus nudus, ad palum vapulet, et caput ejus tondeatur. »

VII. — *De differentia testamentorum et precariis.*

Quoniam testamentorum alia fiunt dotis nomine, alia hæreditatis donatione, alia de rebus ecclesiæ, quas ab alienari est difficile, et dicuntur præcarie: exceptis his, sunt præcepta regalis, id est imperialis, jussionis auctoritate roborata, quibus consentiunt Romanorum pontificum privilegia sub excommunicationis anathemate decreta. At vero præcarie, quæ ex conventionione fiunt, et precibus obtinentur, aliæ sub quotlibet personis censualiter retinentur usu fructuario, aliæ per commutationis emphyteosim, id est contractum: quæ fit eo modo, quo habetur in libro Conciliorum tertio (33), cap. 22: « Precarie a nemine de rebus ecclesiasticis fieri præsumantur, nisi quantum de qualitate conventi [ul., convenienti] datur ex proprio, duplum accipiatur ex rebus ecclesiæ, in suo tantum qui dederit nomine, si res proprias et ecclesiasticas

ex libro Conciliorum tertio id citet Abo, innuit fortasse concilium Meldense suo tempore in codicibus mss. habuisse rationem libri tertii inter concilia, quæ a Caroli Calvi principatu ad eum annum celebrata fuerant.

usu fructuario tenere voluerit. Si autem res proprias ad præsens dimiserit, ex rebus ecclesiasticis fructuario usu in suo tantum quis nomine assumat, quia sic eas quemcunque tueatur oportet, ut alienarum dispensatorem, non propriarum largiorem. Et a nulla potestate quis cogatur facere precariam de rebus Deo et sanctis dicatis, cum ratio et usus obtineant neminem, qui non vult, contra utilitatem et rationem præstitum de proprio facere beneficium. Præcepta autem regalia super precariis ecclesiasticis fieri, nec ratio sinit, nec auctoritas quolibet modo permittit, quoniam præcepta in jure ecclesiastico firmare indignum judicet necesse est majestas regia, nisi ab ecclesiastico rectore petantur. Isdem autem custos ecclesiæ solertissime caveat ne sui ordinis et ecclesiasticæ communionis forte immemor contra auctoritatem præceptum regium pro quacunque assentatione fieri petat. Qui et si fecerit, non audiatur; si autem et obtinuerit, regia discretionem et episcopali judicio idem rescindatur, et petitor injustus pro principis injusta suggestionem digne corripiatur. »

VIII. — *De eo quod necessitas excludit leges et canones.*

Ecclesiasticæ regulæ, quas Græci canones vocant, a sanctis Patribus sunt inventæ idcirco, ut absque ullo erroris anfractu per justitiæ semitam gradiamur. Nec differt qua canonum institutione quis imbuatur ad competentem Christianæ fidei professionem, dum tamen in offenso vestigio viam veritatis ingressus, per ducatum Evangelii non recedat a divinis oraculis. Non enim omnis inventio necessitatem comitatur, ut alio modo fieri impossibile sit quod aliquis utiliter invenit. Sicut in concilio Africano plura tractat Osius Cordubensis ad placitum, quæ libenter suscipit Ecclesia pro verissima institutione canonum. Unde considerandus est terrarum situs, qualitas temporum, infirmitas hominum, et aliæ necessitates rerum, quæ solent mutare regulas diversarum provinciarum. Potestate etiam multa mutata sunt pro communi utilitate ecclesiarum, quæ nemo reprehendit fidelium. Et quid mirum? cum nonnunquam inveniantur canones sibi contradicentes, et quod in altera concilio præcipitur, in altero prohibetur nec enim id frustra factum existimant, qui pro temporalis vitæ commodo nunquam cupiunt declinare a virtute ad vitia, nec a veritate ad mendacium. Nam in decretis pontificum eadem ratio existit, quorum tanta auctoritas est, ut sententiæ plurimorum unius Romani pontificis expectentur judicium. Semper igitur in talibus præponderat utilitas et honestas, non illecebrosa, quam sancti viri fugiunt, desideriorum voluptas. Sed ne incassum talia dicere videamur, exempla proponimus. Transmigratio episcoporum prohibita est in Nicæna et Chalcedonensi synodo; necessitate vel utilitate concessa est in Antiocheno concilio. Et necessitate quidem, propter frigus scilicet quod ejus debile corpus ferre non poterat, Silvanus ab Attico ex Philippo-

A poleos in Trojam mutatus est. Potestate quoque Romani pontificis Perigenes in Petris ordinatus est episcopus, nec [f. nec non] receptus in thronizatus in Corinthio, defuncto ejus episcopo. Nec de his mirandum, cum odio habendam Christus docuit, quam Apostolus uxorem nos diligere præcepit. Gregorius quoque ab aliis episcopis damnatos suæ auctoritatis privilegio pristinis gradibus reformabat, episcopos unibat, successores episcopis dabat (Græg. lib. III, epist. 20). Salonitanæ civitatis episcopum, nomine Maximum, quia pecuniis ordinatus Simoniacam hæresim incurrerat, Gregorius excommunicavit. Qui excommunicatus missas celebravit; tamen post 7 annos pœnitentiæ ductum suæ sedi restituit, et pallio donavit, accepto sacramento de interdictis super corpus sancti Apollinaris (lib. VII, epist. 82, ind. 2).

B IX. — *De differentia legis et consuetudinis.*

Sicut rex a regendo dicitur, ita et lex a legendo. Quapropter legum promulgatio regum edictis extenditur, et unusquisque infra sui regni fines imperium Christianum pietate exsequitur. Cui consuetudo paret; quæ si publicis utilitatibus non impeditur ipsa pro lege succedit. Nam Cicero in rhetoricis harum similitudinem ac differentiam ita definitione pandere non supersedit (Cic. lib. II, de Invent.) « Consuetudinis jus esse putatur in quod voluntate omnium sine lege vetustas comprobatur. » Jura vero legitima ex legibus cognosci oportebit, et a vulgari intelligentia remotiora sunt; ad similitudinem vero aliquam, aut ad rem amplificandam sæpe sunt inferenda. Quocirca, si bene memini, lex et mos species sunt juris. Nam lex et principum constitutio scripta; mos vero consuetudo vetustate probata, nec tamen scripta. An vetustas adeo sibi consensit in malo ut morum disciplinam nullus vellet aliquando? Sed hoc nusquam gentium didicimus omnibus hominibus bonum naturæ etiam male agendo amantibus. Omnes igitur homines bonis legibus, aut bonis moribus utantur necesse est. Porro quosdam comperimus, qui nec bonis moribus per consuetudinem, nec ullis legibus se subditos arbitrentur; et qui sine lege vivunt, sine lege peribunt.

X. — *De eo quod sacerdotes mandatum ad gentem extraneam non mittant.*

D Ex Toletano concilio IV, cap. 30: « Confinitimi hostium sacerdotes, præter eos qui regia potestate licentiam acceperunt, quod libet ad gentem extraneam mandatum occulte accipere vel dirigere non præsumant. Qui autem deprehenditur atque convincitur, denuntiatus principi apud concilium, magna animadversione et condigna multabitur. »

XI — *De clericis electis ab ædificatoribus venerabilium locorum, vel hæredibus eorum.*

In legibus, cap. 456: « Si quis oratoriam domum ædificaverit, et ipse vel hæredes ejus clericos in ipsa domo consecrare maluerint, sumptus administrantes ejusdem domus audiantur, si dignos nominaverint clericos; sin autem illi tales sint, ut divinis

canonibus non comprobentur, ad episcopum pertinebit alios clericos idoneos eligere. »

XII.—*De ordinatione vel degradatione presbyterorum.*

Ex Hispalensi concilio II, cap. vi. « Ecclesie [al., comperimus Fragitanum Cordubensis Ecclesie] presbyterum a pontifice suo injuste olim dejectum, et innocentem exilio condemnatum. Quem rursus per subscriptionem nostram decrevimus, ut juxta priscorum Patrum synodalem sententiam nullus virorum sine concilii examinatione deiciendum quemlibet presbyterum vel diaconum audeat. Nam multi sunt qui indiscussos potestate tyrannica, non auctoritate canonica, damnant; et sicut nonnullos gratie favore sublimant, ita quosdam odio invidiaque permoti humiliant, et ad levem opinionis auram condemnant quorum crimina non approbant. Episcopus enim sacerdotibus ac ministris solus honorem dare potest, auferre non potest. Si enim hi, qui in sæculo a dominis suis honorem libertatis adepti sunt, in servitutis nexum non revolvuntur, nisi publice apud proceres tribunali foro fuerint accusati, quanto magis hi qui divinis altaribus consecrati honore ecclesiastico decorantur? Qui profecto nec ab uno damnari, nec uno judicante poterunt honoris sui privilegiis exui, sed presentati synodali iudicio, quod canon de illis præceperit, definiri. »

XIII.—*Ut nulla pecunia (34) data episcopi ordinentur.*

Ex libro Legum (35), cap. 430 : « Ante omnia illud observari sancimus, ut nemo sub præstatione auri vel alterius rei episcopus consecratur. Quod si tale aliquid admissum fuerit, seipsos et suas animas perdunt hi qui pecunias accipiunt vel præstant, et mediatores eorum secundum divinas regulas et sacros canones condemnationi subjiciuntur. Eapropter hoc et qui dat, et qui accipit, et qui mediator factus est, sacerdotio vel clericatus honore removeatur. Quod pro ea causa datum est, ecclesie vindicetur illi, cuius voluit sacerdotium emere. Si autem laicus erit, qui pro hac causa aliquid accepit, vel mediator rei factus est, ea quæ data sunt in duplum ab eo exigantur, ab ecclesia vindicanda. Non solum autem ea quæ data sunt, vindicari præcipimus; sed et omnem cautionem, et omnem aliam qualemcunque actionem cessare sancimus, ut ille qui promissionem accepit, non solum cautionem reddere, sed et aliud, tantum quantum cautio continet, conveniat Ecclesie dare. »

Item ex concilio Chalcedonensi, cap. 11 : « Si quis episcopus per pecuniam fecerit ordinationem, et sob pretio redegerit gratiam quæ non potest vendi ordinaveritque per pecunias episcopum, aut presbyterum, aut diaconum, vel quemlibet ex his qui connumerantur in clero, aut promoverit per pecunias dispensatorem, vel quemquam qui subjectus est re-

(34) *Ut nulla pecunia.* Grassabatur per id tempus Simonie crimen, in quod stylum exerere Abo ipse ad Bernardum abbatem Bellilocensem apud Ainoinum in ipsius Vita, cap. 10; et Glaber Rodulfus in Historiarum lib. II, cap. 6, aliique eorum temporum auctores, quibus prævit Gerbertus in sermone

gulæ, pro suo turpissimo lucri commodo, is qui hoc attentasse probatus fuerit, proprii gradus periculo subiacebit; et qui ordinatus est, nihil ex hac ordinatione vel promotione, quæ est per negotiationem facta, proficiat; sed sit alienus a dignitate vel sollicitudine, quam pecuniis quæsivit. Si quis vero mediator tam turpibus et nefandis datis, vel acceptis extiterit, siquidem clericus fuerit, proprio gradu decidat; si vero laicus aut monachus, anathematizetur. »

XIV.—*De electione abbatis.*

In Legibus, cap. 480 : « Restat ut de monachis dicamus. Igitur sancimus, ut abbas sive archimandrita in singulis monasteriis præponatur, non secundum gradum monachorum, sed quem cuncti monachi, vel melioris opinionis constituti elegerint, propositis sanctis evangeliiis, dicentes quod non propter amicitiam vel gratiam, sed scientes eum fidei rectæ et vitæ castæ, et administratione dignum et potentem ad monachorum disciplinam et omnem monasterii statum utiliter custodire, eum elegerint. Et si sic electus fuerit, modis omnibus confirmetur ab episcopo, cui monasterium subjectum est. Quæ autem de monasteriis monachorum diximus, eadem teneant et in monasteriis et archisteriis mulierum. »

XV.—*De abbatis ordinatione, et de accessu episcopi ad monasterium.*

GREGORIUS MARINIANO episcopo Ravennæ (Greg. lib. VII, ep. 18, indict. 1) :

« Quam sit necessarium monasteriorum quieti prospicere et de eorum perpetua securitate tractare, ante actum vos officium, quod in regimine monasterii exhibuistis, informat. Et ideo quia monasterium beatorum Joannis et Stephani, quod in Clasitana civitate est constitutum, cui communis filius Claudius abbas præesse dignoscitur, multa a decessoribus vestris præjudicia atque gravamina pertulisse cognovimus, oportet ut fraternitatis vestræ provisio eorum de futura quiete salubri ordinatione disponat, quatenus conversantes illic in Dei servitio, ipsius quoque gratia suffragante, mente libera perseverent. Sed ne ex ea quæ magis emendanda est, consuetudine quisquam illic quolibet tempore quidquam molestiæ præsumat inferre, necesse est ut hæc quæ inferius enumeranda curavimus, ita fraternitatis vestræ studio debeant custodiri, ut ex eis non possit ulterius inferendæ inquietudinis occasio reperiri. Nullus igitur ultra audeat de redditibus, rebus, vel chartis dicti monasterii, vel de loco aliquo, qui ad eum pertinet, quocumque modo, qualibet excusatione minuere, nec immisiones dolosas aliquas facere, sed si qua forte causa inter Ravennatem ecclesiam et præfatum monasterium evenerit, et pacifice non potuerit ordinari, apud electos a partibus timentes Deum, sine volun-

superius edito, ubi malum hoc suo ævo revixisse, hoc est invaluisse, conqueritur. Lege Liutprandum Ticinensem diaconum in Historia sui temporis.

(35) *Ex lib. Legum* Harum legum nomine Abo intelligit librum Novellarum; is vero locus habetur in novell. 6, cap. 8, et novel. 123, cap. 1.

taria dilatione mediis sacrosanctis Evangeliiis finia-
tur. Defuncto vero abbate, non extraneus, nisi de
eadem congregatione, quem sibi propria voluntate
congregatio elegerit, et qui electus fuerit, sine dolo
vel venalitate aliqua ordinetur. Neque venienti ab-
bati quæcunque persona qualibet occasione in suo
monasterio opponatur, nisi forte exstantibus crimi-
nibus (quod absit), quæ sacri canones punire mon-
strantur. Pariter autem custodiendum est ut invito
ejusdem monasterii abbate ad ordinanda alia mo-
nasteria, aut ad ordines sacros vel ad clericatus
officium tolli exinde monachi non debeant, sed si
abundantes fuerint, qui ad celebrandas Deo laudes,
vel utilitates monasteriorum complendas suffecerint,
abbas cum devotione de his qui supersunt, offerat,
quos dignos eorum putaverit. Quod si sufficienter
habens dare noluerit, tunc Ravennas episcopus ad
ordinanda alia monasteria de his qui supersunt,
tollat; ad ecclesiasticum tamen officium nullus exinde
producat, nisi quem abbas loci admonitus propria
voluntate obtulerit. Quisquis autem ex prædicto
monasterio ad ecclesiasticum ordinem pervenerit,
alterius illic nec potestatem aliquam, nec licentiam
habeat habitandi. Observandum est quoque ut de-
scriptio rerum aut chartarum ejusdem monasterii
ab ecclesiasticis fieri non debeat, si quando res exi-
git, sed abbas loci cum abbatibus aliis rerum inven-
tarium faciat. Quoties autem pro utilitate sui mo-
nasterii ad pontificem Romanum abbas venire vel
transmittere forte voluerit, ei modis omnibus liceat.
Præterea cum episcoporum adventus desideranter
a monasteriis debeat exspectari, quia tamen hos-
pitandi occasione prædictum monasterium tempo-
ribus decessoris vestri nobis fuisse nuntiatum est
prægravatum : oportet, ut hoc sanctitas vestra de-
center debeat temperare, ut visitandi exhortandi-
que gratia ad monasterium, quoties placuerit, ab
ejusdem civitatis antistite accedatur, sed sic cha-
ritatis officium illic episcopus impleat, ut gravamen
aliquod monasterium non incurrat. Vestram vero
fraternitatem prædictus abbas non metuit ad mo-
nasterium frequenter accedere, sed etiam deside-
rabiliter concupiscit, sciens quod per vos substan-
tia monasterii omnino gravari non possit. »

Et rursus eidem in alia epistola post aliqua (Lib. I)
n, ep. 40). « Hortamur ut, omni mora omnique
excusatione submota, ita monasteria Ravennæ a
vestro vestrorumque clericorum, studeatis gravamine

(36) *Eugenius papa*. Nempe in synodo Romana
anno 826 celebrata : cujus synodi verba adamussim
non refert Abo, sed contracta, tum in hoc capite,
tum in capite 37. Hinc vero patet Abonis tempore
quosdam ordinis nostri abbates sacerdotii expertes
fuisse, quales erant Nicolaus de Nortmannia cœno-
bii S. Andoeni apud Rothomagum abbas sub finem
sæculi xi, qui tantum diaconus erat, uti et Goffri-
dus abbas Vindocinensis, qui non nisi post adep-
tam cardinalatus dignitatem presbyter ordinatus
est. Legesis observationem 33 in præfatione prima
Sæculi tertii Benedictini.

(37) *Greg. Lupo abbati*. In editis : *Luponi presbytero*

relevare, quatenus nullam deinceps in eis clerici vel
hi qui in sacro ordine sunt constituti, ob aliud ha-
beant, nisi orandi tantummodo causa, accedendi
licentiam, aut si forte ad peragenda sacra missarum
fuerint invitati mysteria. Sed ne vel pro cujuslibet
monachi aut abbatis promotione onus aliquod for-
tasse sustineant, studendum vobis est ut, si quis-
piam abbatum aut monachorum ex quocunque mo-
nasterio ad clericatus officium vel ordinem sacrum
accesserit, non illic aliquam (ut diximus) habeat
ulterius potestatem, ne monasteria hujus occasionis
velamine ea quæ prohibemus sustinere onera com-
pellantur. Hæc itaque omnia vigilantia cura emen-
dare jam secundo commonita sanctitas vestra non
differat. »

Item Gregorius Joanni episcopo de Urbe vetere
(Lib. i, ep. 12). Agapitus abbas monasterii sancti
Georgii insinuavit nobis plurima se a vestra sancti-
tate gravamina sustinere, et non solum in his quæ
necessitatis tempore aliquod monasterio possit
ferre subsidium, verum etiam in eodem monasterio
missas prohibeatis celebrari, sepeliri etiam mortuos
interdicis. Quod si ita est, a tali vos hortamur
inhumanitate suspendi, et sepeliri ibidem mortuos,
vel celebrari missas nulla ulterius habita contra-
dicta sunt prædictus vir venerabilis deponere com-
pellatur.

XVI. — *De eo quod abbas sacerdos esse debet.*

Eugenius papa (36) cap. 27 (EUGEN. II, in syn,
C Rom.) : « Abbates per monasteria tales ordinantur,
qui sibi subiectos bene regere possint: sacerdotalem
quoque sint honorem adepti. »

XVII. — *De accusato abbate quid sit agendum.*

GREGORIUS LUPO abbati (37) (GREGOR., lib. II,
epist. 12) : « Quoniam multæ occasiones in dece-
ptionem religiosarum personarum a pravis illic, ut
dicitur, hominibus exquiruntur, præbyterum præ-
dictæ Ecclesiæ nullo modo privandum deponendum-
que censemus, nisi causa specialiter criminis exe-
gerit. Unde necesse est, ut si qua contra eum hujus-
modi querela surrexit, non solum episcopus civitatis
causam examinet, sed adhibitis sibi coepiscopis
subtili hoc investigatione perquirat quatenus cun-
ctis concorditer judicantibus iudicio canonicæ dis-
trictionis censura aut reum ferire, aut innocen-
tem possit absolvere. »

et abbati, nempe monasterii S. Martini in suburbio
Augustodunensi. Eadem epistolam laudat etiam
vetus auctor, qui libellum de vita S. Hugonis ejusdem
loci monachi edidit, tametsi ejus epistolæ auctoritas
a nonnullis impetitur, uti et duarum præcedentium;
propterea quod in eis pœnas quasdam regibus, epi-
scopis et aliis auctor interminetur, quas a Gregorii
mente alienas esse putant. Frodoardus tamen, uno
fere sæculo Abone superior, in Historiæ Remensis
lib. III, cap. 27, laudat xenodochii Augustodunensis
privilegium, ad cujus formam epistola, quæ Lupoui
inscribitur, dictata est.

XVIII. — *De monachis et sanctimonialibus, ut regulariter vivant.*

(*Ex conc. Vernensi* 1, c. 5.) « Monasteria tam virorum quam puellarum, quæ contempserint secundum ordinem regulariter vivere, ab episcopo in cuius parochia esse videntur emendentur. Quod si non potuerit episcopus emendare, metropolitano innotescat. Quod si nec ipse emendare poterit, ad synodum publicam exinde veniant; et si publicam synodum contempserint, aut honorem suum perdant, aut excommunicentur ab omnibus episcopis; et talis in loco ejus in ipsa synodo constituatur voluntate domini regis, vel consensu servorum Dei, qui regulariter ipsam congregationem regat. »

XIX. — *De abbate ad regem pertinente.*

Ex concilio Verni palatii (*Ibid.*, c. 20). « In alia synodo nobis perdonastis, ut illa monasteria, ubi monachi vel monachæ vivunt regulariter, eis res dimitterentur, unde vivere possent. Exinde si regalis esset locus, ad dominum regem fecisset rationes abbas vel abbatissa; si episcopalis, ad illum episcopum. »

XX. — *De rectore Florianensi.*

In concilio Tullensi (38), cap. 12: « Tandem postulavit generalis synodus se ad terram usque prosternens ante Carolum gloriosum regem et Radulfum Bituricum archiepiscopum, obsecrans et adjurans per crucem et sanguinem Christi, ut privilegium monasterii sancti Benedicti, quod annuente præfato rege firmaverat, quodque idem Radulfus subscripserat, ratum et inconvulsum servare stude-
rent. Quod si abbas negligens, et sacris regulis non conveniens per directos missos inventus fuerit, ab eadem paternitate removeatur, et alius qui dignus repertus fuerit, substituatur, et privilegii auctoritas in eodem monasterio quacunque occasione non destituatur. »

XXI. — *De sacerdotio monachi.*

GREGORIUS LUCIO [*al.*, Lucido] episcopo (GREG., lib. I, ep. 54).

« Filius noster Joannes abbas presbyterum sibi in monasterio suo ex congregatione eadem petiit ordinandum. Ideoque fraternitatem vestram præsentis auctoritate duximus adhortandam, quatenus virum, quem vobis de congregatione sua ad ordinationem obtulerit consecrandum, sicut est consuetudo, quæque sunt discutienda, subtiliter perquiratis; et si nihil in eo repertum fuerit quod ei possit obviare,

(38) *In conc. Tullensi.* Nempe apud Saponarias, qui locus est Tullo Leucorum suburbanus In bujus synodi cap. 11, quod Aboni duodecimum est, hoc decretum habetur, cujus verba quædam perimit Abo de more, nam canones de verho plerumque non adducit.

(39) *De insolentia episc.* Durior videri posset hæc inscriptio, nisi Toletani Patres in concilii Toletani IX, cap. 2, in eodem argumento prius usi fuissent *insolentia* vocabulo, quorum exemplo forsitan adductus Abo, qui eumdem locum inferius refert in cap. 32, eandem vocem adhibuisse videtur, quanquam titulum rectius temperasset hoc modo: *De insolentia*

canonice, sicut mos est, consecratur. Nihil autem aliud ei privilegii concedentes, nisi ut in congregatione sua, quoties opportunum fuerit, sacramentorum debeat tantummodo celebrare mysteria. »

Et sanctus Benedictus in regula sua, cap. 62: « Ordinatus autem caveat elationem aut superbiam, nec quidquam præsumat, nisi quod ab abbate suo ei præcipitur, sciens se multo magis disciplinæ regulari subditum, » etc.

XXII. — *De monachis non servantibus propositum.*

In Legib. cap. 490: « Si quis monasterium suum reliquerit, aut ad aliud monasterium transierit, res ejus priori monasterio, in quo ante intraverat, competant. »

Item, cap. 16: « Si quis in monasterio se collocaverit, et postquam vestem religiosam vestitus est, e monasterio recesserit, omnia bona ipsius quæ in monasterium introduxit, ad ipsum monasterium pertineant. » Idem est ex alia constitutione: « Etsi non introduxit. Omnes enim res cum ejus domino monasterii sunt. »

Item, cap. 18: « Si quis introierit in monasterium, et post religiosam vestem recesserit, vel militaverit, vel simpliciter laicus factus fuerit, spoliatur cingulo militari, et vita libera non potitur, sed officio præsidis provinciæ servire cogatur. Substantia autem ejus in monasterio maneat. »

Item exempla Siricii papæ ad Himerium episcopum Terraconensem, cap. 6: « Præterea monachorum quosdam atque monachorum sive monialium abjecto proposito sanctitatis in tantam protestantis demersos esse lasciviam, ut prius clanculo, velut sub monasteriorum prætextu illicita, ac sacrilegia contagione miscuerint; postea vero in abruptum conscientia desperatione perducti, de illicitis complexibus libere filios procrearint, quod et publicæ leges, et ecclesiastica jura condemnant. Has igitur impudicas detestabilesque personas a monasteriorum cœtu ecclesiarumque conventibus eliminaudas esse mandamus, quatenus retrusæ in suis ergastulis, tantum facinus continua lamentatione deflentes, purificatorio possint pœnitentia igne decoquere, ut eis vel ad mortem saltem solius misericordiæ intuitu per communionis gratiam possit indulgentia subvenire. »

XXIII. — *De clericis qui monachi volunt fieri, et de insolentia episcoporum (39) in monachos.*

Cap. 52 [I., 50] ex Toletano concilio IV. « Clerici qui monachorum propositum (40) appetunt, quia

tia quorundam episcoporum in monachos. Certe Regino in prima appendice collectionis canonum cap. 33, ubi idem concilii Toletani IV caput 51 adducit, hunc titulum apposuit: *De discretione potestatis episcoporum, quam in monasteriis habere possunt.*

(40) *Clerici qui monachorum propositum.* Hunc Toletanæ synodi locum si præ manibus habuisset Lupus abbas Ferrariensis, opportune admodum eo usus fuisset in epistola 29 ad Guenilonem Senonensem episcopum, qui duos parochiæ suæ presbyteros a monastica professione retrahere conabatur, negans eis copiam relinquendi *suos titulos*, nisi Lupus id absque vitio fieri posse, auctoritate comprobaret.

meliores vitam sequi cupiunt, liberos eos ab episcopo in monasteriis largiri oportet ingressus, nec interdicti propositum eorum qui ad contemplationis desiderium transire nituntur. »

Item cap. 51 : « Nuntiatum est presentis concilio quod monachi episcopali imperio servili operi mancipentur, et jura monasteriorum contra statuta canonum illicita presumptione usurpentur, ita ut pene omnis ex cœnobio [i. e., pene ex cœnobio possessio fiat], atque illustris portio Christi ad ignominiam servitutemque perveniat. Quapropter monemus eos qui ecclesiis præsunt, ut ultra talia non præsument, sed hoc tantum sibi in monasteriis vindicent sacerdotes quod præcipiunt canones, id est, monachos ad conversationem sanctam præmonere, abbates ad aliqua [i. e., abbates, aliaque] officia instituere, atque extra regulam facta corrigere. Quod si aliquid in monachos canonibus interdictum præsumpserint, aut usurpare quidpiam de monasterii rebus tentaverint; non deerit ab illis sententia excommunicationis, qui se deinceps nequaquam sustulerint ab illicitis. »

XXIV. — De clericis qui propter vanitatem efficiuntur monachi.

Ex concilio Cæsaraugustano cap. 6 (Concil. Cæsar., sub Damas.) : « Si quis de clericis propter luxum vanitatemque præsumptam de officio sponte discesserit, ac se, velut observatorem legis, monachum videri maluerit esse quam clericum, ita de ecclesia repellendum, ut, nisi rogando et obsecrando plurimis temporibus satisfecerit, non recipiatur. Ab universis episcopis dictum est : Ita fiat. »

XXV. — De possessionibus ecclesiarum.

Ex alio Toletano concilio cap. 4 : « Si quis sane clericorum agellos vel vineolas in terris ecclesiarum sibi fecisse probatur sustentandæ vitæ causa, usque ad diem obitus sui possideat. Post suum vero de hac vita discessum juxta priorum canonum institutiones jus suum ecclesiarum restituat, nec testamentario ac successorio jure cuiquam hæredum pro hæredumque relinquat, nisi forsitan cui episcopus pro servitiis hac præstatione ecclesiarum largiri voluerit. »

GREGORIUS JOANNI EPISCOPO (GREG. lib. VII, ep. 33, ind. 1.)

« Questi sunt monachi tuæ dioceseos te quædam de monasterio sub xenii quasi specie abstulisse. Et ideo necesse est ut, si quid indecenter recolis accepisse, sine dilatione restituas, ne avaritiæ te graviter culpa redarguat, quem largum erga monasteria sacerdotalis magis debuerat munificentia demonstrare. Questi quoque sunt monachi abbatem suum terram tibi donationis concessisse sub prætextu fabricandæ ecclesiarum. Et ideo, præter id quod circum-

Quod aggressus est Lupus, tametsi id nunquam in controversiam vocatum, vel audisse se, vel legisse fateatur. Eiusdem fere argumenti est Gregorii Magni epistola 39, lib. 10, ad Desiderium in Gallia episcopum, qui, cum Pancratium clericum olim suum, postea monachum factum, in Ecclesiam cui man-

dant parietes ecclesiarum, volumus ut in jura monasterii sine aliqua difficultate revertatur, quia nec mundanarum legum nec sacrorum canonum statuta permittunt res monasterii de jure ejus quolibet titulo segregari. Quapropter donationem ejusdem terræ, quæ contra rationem facta est, sine aliqua restituere contradictione. »

Item in Legibus cap. 404 : « Si quis mala fide res alienas possidens vendiderit eas, vel donaverit, vel alio modo alienaverit, is autem qui se dominum earum pulat, sciens hoc, testatione denuntiavit ei qui res cepit intra decennium inter presentes, vel inter absentes intra vicennium; res firmiter apud emptorem, vel qui donationem excepit, vel alio modo alienationes nactus est, permaneant. Quod si, ignorante domino, mala fide possessor alienaverit, non aliter hoc præjudicet domino nisi triginta annorum spatium transactum sit, quamvis is qui emit vel alio modo alienationes nactus est, bonæ fidei possessor fuerit. »

XXVI. — De monacho, vel sanctimoniali in jus vocata.

Ex constitutione 2, cap. 74 (Novell. 79, c. 1) : « Si quis cum monachis vel sanctimonialibus habeat litigium, non audeat eos ad civilem judicem accusare vel trahere, in archisterio vel monasterio constitutos; sed magis audeat civitatis episcopum. Ille enim æstimabit utrum representari principalis persona debeat, an per defensorem, eum enim vel apocrisiarium defendi cum omni scilicet honestate, ita ut episcopus legibus et canonibus consentaneam sententiam proferat. » De temeratoribus, cap. 4 : « Si quis hanc constitutionem violaverit, in magistratu quidem positus 10 librarum auri pœna multabitur; executor autem litium constitutus, in decanicis ecclesiarum recludatur competentes pœnas luiturus; et postea non concedatur officium executoris habere. »

XXVII. — De his quæ a fidelibus in basilicis offeruntur.

Ex concilio Aureliacensi cap. 11 (conc. Aurel. 1, cap. 15) : « De his quæ parochiis in terris, vineis, mancipiis atque pecuniis quicumque fideles obtulerint, antiquorum canonum statuta servantur, et omnia in episcopi potestate consistant. De his tamen quæ in altario accesserint, tertia fideliter episcopis deferatur. »

XXVIII. — De episcopis invasoribus prætermissa synodo.

Ex concilio Carthaginis, cap. 66 (conc. Afric., seu Carthag., c. 87, sub Bonif. I et Cælest. I) : « Placuit ut episcopi quascunque ecclesias vel plebes, quas ad suam cathedram existimant pertinere, non ita repetierint ut causas suas episcopis iudicantibus agant, sed alio retinente irruerint, sive

cupatus antea fuerat revocare vellet, ut ne id tentare pergeret admonitus a Gregorio est. Insignis etiam eade re epistola exstat Petri Venerabilis abbatis Cluniacensis ad Attonem episcopum Trecentem in lib. II, epistola 50.

volentibus, sive nolentibus plebibus, causæ suæ detrimentum patiantur. Et quicumque jam hoc fecerit, si nondum est inter episcopos finita contentio, sed adhuc contendunt, ille inde discedat, quem constiterit prætermisissis iudicibus ecclesiasticis invasisse. Nec sibi quisquam blandiatur, si a primate, ut retineat, litteras postularit [*al.*, impetrarit]. Sed sive habeat litteras, sive non habeat, conveniat eum qui tenet et ejus litteras accipiat, ut appareat pacifice tenuisse ecclesiam ad se pertinentem. Si autem ille aliquam quæstionem retulerit, per episcopos iudices causa finiatur, sive quos eis primates dederint sive quos ipsi vicinos cum consulto primatus clegerint [*al.*, ex consensu delegerint]. »

XXIX. — *De tricennali præscriptione.*

Ex concilio Chalcedonensi cap. 17: « Singularum ecclesiarum rusticas parochias, vel in possessionibus manere debere inconcussas illis episcopis qui eas retinere noscuntur, et maxime si per tricennium eas absque vi obtinentes sub dispensatione rexerunt. Quod si intra tricennium facta fuerit de his vel fiat altercatio, licere eis qui se læsos asserunt, ad sanctam synodum provinciæ certare. Quod si quis a metropolitano læditur, apud primatem dioceseos aut apud Constantinopolitanam sedem iudicetur, sicut superius dictum est. Si qua vero civitas potestate imperiali novata est, aut si protinus innovetur, civiles dispositiones et publicas ecclesiasticarum parochiarum quoque ordinationes subsequantur. »

XXX. — *De dote ecclesiarum.*

Ex concilio Toletano in, cap. 19: « Multi, contra canonum constituta, sic ecclesias quas ædificaverint postulant consecrari, ut dotem ejus ecclesiæ censeant ad episcopi ordinationem non pertinere. Quod factum et in præteritum displicet, et in futurum prohibetur; sed omnia, secundum constitutionem antiquam, ad episcopi ordinationem et potestatem pertineant. »

XXXI. — *De episcopo. Quid debeat habere de ecclesia.*

Ex concil., quo supra, cap. 2 (*conc. Bracar. III, can. 2*): « Placuit ut nullus episcoporum suas dioceses perambulans, præter honorem cathedræ suæ, id est duos solidos, aliquid aliud per ecclesias tollat, neque tertiam partem ex quacunque oblatione populi in ecclesiis parochialibus requirat; sed illa tertia pars pro luminaribus ecclesiæ vel recuperatione servetur, et singulis annis episcopo exinde ratio fiat. Nam si tertiam partem illam episcopus tollat, lumen et sarta tecta abstulit ecclesiæ. Similiter et ut parochiales clerici servili more in aliquibus operibus episcopis servire non cogantur. Quia scriptum est: *Neque vi dominantes in clero* (I Petr. v, 3). »

XXXII. — *De rebus ecclesiæ, et de proximis fundatorum ejus.*

Ex concilii Toletani IX, cap. 1: « Omnis itaque rei ecclesiasticæ quantitas, sicut remedium veniæ tribuit conferenti, ita damnum rite præparat frau-

datori. Et ideo nullus sacerdotum vel ministrorum ex rebus ecclesiæ, quæ in quibuscunque locis a fidelibus largiuntur, aliquid auferat, vel juri suo aut cathedræ propriæ utilitati convertat. Devotio enim uniuscujusque, sicut gratanter votum contulit Domino, ita definit quod plenitudo votorum conservaretur in loco; in quo, velut si collata tenentur, manet gratia offerentis; ita, si frustrantur, imminet pernicietas defraudantis. Verum ut rei hujus potior soliditas habeatur, condignis filiis vel nepotibus honestioribusque propinquis ejus qui construxit vel ditavit ecclesiam licitum sit hanc bonæ intentionis habere solertiam, ut, si sacerdotem vel ministrum aliquid ex collatis rebus providerint defraudare, aut commonitionis honesta conventionem compe-
B scant aut talia episcopo vel iudici corrigenda denuntient. Quod si talia episcopus agere tentet, metropolitano ejus hæc insinuare procurent. Si autem metropolitano talia gerat, regis hæc auditibus intimare non differant. Ipsi tamen hæredibus in eisdem rebus non liceat quasi juris proprii potestatem præferre, non rapinam, non fraudem ingerere, non violentiam quamcunque præsumere, sed solum in eorum salutarem sollicitudinem adhibere, quod in nullam noxam operationis attingat, aut vel in multam, vel in aliquam partem salutaris merces assumat. Si quis autem deinceps hæc monita temerare voluerit, et male rapta cum confusione restituat et excommunicationis annuæ sustinebit sententiam. »

C Item, cap. 2 (*Ibid.*): « Cum sæpe sit solitum etiam illa quæ non debentur, præce supplicationis et vi quodammodo extorquere doloris, quanto magis sine obstaculo non cedi debent exquisita simul et ordine juris et dolore compassionis? Quia ergo fieri plerumque cognoscitur, ut ecclesiæ parochiales vel sacra monasteria ita, quorumdam episcoporum vel insolentia vel incuria, horrendam incidant in ruinam, ut gravior exoritur ædificantibus mœror quam in struentibus [*al.*, construendo] gaudii exstiterat labor: ude [*al.*, ideo] pia compassione decernimus ut, quando earumdem fundatores ecclesiarum in hac vita superstites exstiterint, pro eisdem locis curam permittantur habere sollicitam, et sollicitudinem ferre præcipuam, atque rectores præcipuos vel idoneos in eisdem basilicis iidem ipsi offerant episcopis ordinandos. »

D In Legibus, cap. 456: « Si quis oratorium domum ædificaverit, et ipse vel hæredes ejus clericos in ipsa domo consecrare maluerint, sumptus administrantes ejusdem domus, audiantur, si dignos nominaverint clericos. Sin autem illi tales sint ut divinis canonibus non comprobentur, ad episcopum pertinebit alios clericos idoneos eligere. »

XXXIII. — *De provisione suffragii episcoporum.*

CAP. 37 (*conc. Tolet, IV*): « Quicumque episcopi suffragio cujuslibet aliquid ecclesiasticæ utilitatis providerint, et pro eo quodcunque modicum in remuneratione promiserint, promissi solutionem eos exsolvere oportebit, ita ut id ad concilium comprovin-

cialē deductum eorum conniventia confirmetur, A quia sicut apostolus Paulus ait, mercedem suam accipient (*I Cor.* iii, 8). »

XXXIV. — *De indigentia eorum qui res suas contulerunt ecclesiae.*

Cap. 38. (*Ibid.*): « Præbendum est a sacerdotibus vitæ solatium indigentibus, et maxime his quibus restituenda vicissitudo est. Quicumque ergo fidelium de facultatibus suis ecclesiae aliquid devotione propria contulerint, si forte ipsi aut filii eorum redacti fuerint ad inopiam, de eadem ecclesia suffragium vitæ pro temporis usu percipiant. Si enim clericis vel monachi-, seu peregrinis aut quibuslibet necessitatem patientibus, pro solo religionis intuitu, in usum res ecclesiasticæ largiuntur; quanto magis his consulendum est quibus retributio justa debetur? »

XXXV. — *De avaritia sacerdotum.*

Cap. 33 (*Ibid.*): « Avaritia radix cunctorum est malorum: cujus sitis etiam sacerdotum mentes obtinet. Multi enim fidelium in amorem Christi et martyrum in parochiis episcoporum basilicas construunt, oblationesque conscribunt; sacerdotes autem auferunt, et in usus suos convertunt. Inde est quod cultores sacrorum deficiunt, dum stipendia sua perdunt. Inde labentium ædificia basilicarum non reparantur, quia avaritia sacerdotali omnia auferuntur. Pro qua re constitutum est a præsentis concilio, episcopos ita dioceses suas regere ut nihil ex earum jure præsumant auferre, sed, juxta priorum auctoritatem conciliorum, tam de oblationibus quam de tributis ac fructibus tertiam consequantur. Quod si amplius ab eis præsumptum exstiterit, per concilium restauretur, appellantis aut ipsis conditoribus, aut certe propinquis eorum, si jam illi a sæculo decesserunt. Noverint tamen conditores basilicarum in rebus quas eidem ecclesiae conferunt nullam potestatem habere, sed, juxta canonum instituta, sicut ecclesiam, ita et dotem ejus ad ordinationem episcopi pertinere, »

GREGORIUS LEONI episcopo (*GREG.* I. VII, ep. 8, ind. 4).

« Volumus ut quidquid ecclesiae tuæ ex redditu vel quolibet alio titulo fortassis accesserit, quartam exinde portionem sine diminutione aliqua debeas segregare, atque eam secundum Dei timorem presbyteris, diaconibus ac clero, ut tibi visum fuerit, discrete dividere, et unicuique, ut meritum laboris exegerit. »

Quod quatuor fieri debeant portiones de rebus

(41) *Ex conc. Africano cap. 100.* Deest hoc caput in editis concilii Africani seu Carthaginensis. Quæ collectio est diversorum capitulorum numero centum ex conciliis Africanæ provinciæ, quibus capitulis alia quinque subduntur de nonnullis episcoporum epistolis. In novissima conciliorum editione pro capitulo centesimo adducitur conclusio concilii ex sententia Aurelii episcopi sic loquentis: « Juxta statuta totius concilii congregati, et meæ mediocritatis sententiam, placet facere rerum omnium conclusionem, » etc. Quod nullo modo respondet

ecclesiae, Gelasias in decretalibus, cap. 27: « Quatuor autem, inquit, tam de redditu quam de oblatione fidelium, prout cujuslibet facultas ecclesiae permittit, sicut dudum est rationabiliter decretum, convenit fieri portiones: quarum sit una pontificis; altera clericorum; tertia pauperum; quarta fabricis applicanda ecclesiae. »

SIMPLICIUS episcopus FLORENTINO, EQUITIO et SEVERO episcopis (*Simpl. papæ Decr.* c. 2): « De redditibus ecclesiarum vel oblationibus fidelium quid deceat, nescienti nihil licere permittat; sed sola et ex his quanta portio remittatur, duæ ecclesiasticis fabricis et erogationi peregrinorum et pauperum profuturæ a Bonagro presbytero sub periculo sui ordinis ministrentur. Ultima inter se clericis pro singulorum meritis dividatur. »

XXXVI. — *De injuste excommunicatis.*

Ex concilio Africano, cap. 100 (11): « Quandiu excommunicato communicaverit suus episcopus, eidem episcopo ab aliis non communicetur episcopis ut magis caveat episcopus ne dicat in quemquam quod aliis documentis convincere non potest. »

Item ex concilio Coloniae, cap. 56 (42): « Ut nemo episcoporum quemlibet sine certa et manifesta peccati causa communionem privet ecclesiastica. Anathema autem sine consensu archiepiscopi et episcoporum prælata etiam evangelica admonitione nulli imponat, nisi unde canonica doceat auctoritas, quia anathema æternæ mortis est damnatio, et non nisi pro mortali debet imponi crimine, et illi qui alter non potuerit corrigi. »

Item in Legibus, cap. 441: « Nemo episcopus, nemo presbyter excommunicet aliquem, antequam causa probetur propter quam ecclesiastici canones hoc fieri jubent. Si quis autem adversus eum excommunicaverit aliquem, ille quidem qui excommunicatus est, majoris sacerdotis auctoritate ad gratiam sanctæ communionis redeat; is autem qui non legitime excommunicavit, in tantum abstineat a sacra communionem tempus, quantum majori sacerdoti visum fuerit, ut id quod injuste fecit, ipse juste patiat. »

XXXVII. — *De ecclesiis et earum presbyteris.*

Ex concilio Tolet, in cap. 20: « Multorum querela hanc constitutionem exegit, qua cognovimus episcopos per parochias suas non sacerdotaliter » sed crudeliter desævire; et, dum scriptum sit: *Forma estote gregis, neque vi quasi dominantes in clero* (*I Petr.* v, 3), exactiones diocesi suæ vel damna infligant. Ideoque censemus, excepto quod veterum

lemmati capituli centesimi, quod initio concilii præmittitur: *Ut non temere quemquam communionem, privet episcopus.* Optime vero lemmati quadrat caput istud apud Abonem, hoc ex loco in editis supplendum.

(42) *Ex conc. Coloniae, cap. 56.* Non habetur hic locus in editis. Videtur autem esse decretum concilii Coloniaensis, quod anno 870 in causa ecclesiasticæ disciplinæ celebratum est. Hinc vero colligimus multa fuisse ejus concilii decreta, cujus caput 56 Abo producit.

constitutiones a parochiis habere jubent episcopos, ut illis alia, quæ huc usque præsumpta sunt, denegentur. Hoc est, neque in angariis presbyteros aut diaconos, neque in aliquibus fatigent indictionibus, ne videantur in Ecclesia Dei exactores potius quam Dei pontifices nominari. Hi vero clerici, tam locales quam diocesani, qui se ab episcopo gravari cognoverint, querelas suas ad metropolitanum deferre non differant: qui metropolitanus non moretur ejusmodi præsumptiones coercere. »

Eugenius papa, cap. 21 (*synodus Rom.*): « Monasterium vel oratorium constructum canonice, a dominio constructoris [eo] invito non auferatur; liceatque illi presbytero cui voluerit, cum consensu sui episcopi, ne malus sit, commendare, ita ut ad placitum episcopi sacerdos obedenter recurat. »

Item, cap. 24: « Episcopi in propriis suis ecclesiis presbyteros ordinent. Quod si quilibet alius homo in sua basilica infra trium mensium spatium, ab episcopo monitus, presbyterum non miserit, episcopus principi suggerat ut hoc emendet. »

Item, cap. 25: « Si destructæ ecclesiæ de propriis rebus reædificari non potuerint, a populo plebis auxilientur. »

Item, cap. 26: « Nullus episcopus a nullo sibi subjecto clerico donationes ultra statuta Patrum exigat, nec angariat. »

XXXVIII. — *De eo quod episcopus habeat tertiam partem ecclesiæ, et potest dare cui voluerit.*

Cap. vi (*ex alio concilio*): « Opportune duximus decernendum, ut episcopus tertiam, quam de rebus ecclesiæ sanctione Patrum debitam sibi novit, aut ipsi ecclesiæ cujus res esse patebit, aut alteri ecclesiæ, cui elegit, conferre decreverit; ut licitum maneat et irrevocabile robur cujus sententia ferat. »

Item ex Toletano concil. iii, cap. 3: « Nulli episcoporum liceat res alienare ecclesiæ, quoniam et antiquioribus canonibus hoc prohibetur. Si quid vero, quod utilitatem non gravet ecclesiæ, pro suffragio monachorum vel ecclesiarum ad suam parochiam pertinentium dederint, firmum maneat; peregrinorum vero vel clericorum et egenorum necessitati salvo jure ecclesiæ præstare permittuntur pro tempore quæ potuerint. »

XXXIX. — *De sanctitate vitæ clericorum.*

Siricius papa in epistola cap. 7 (*SIRIC., Decret.*): « Plurimos sacerdotes Christi atque levitas post longa consecrationis suæ tempora, tam de conjugibus propriis quam etiam de turpi coitu sobolem didicimus procreasse, et crimen suum hac præscriptione defendere quia in Veteri Vestamento sacerdotibus ac ministris generandi facultas legitur attributa. Sed illi per successionem generis eligebantur de sola tribu Levi, quibus Deus dicit: *Sancti estote, quia ego sanctus sum* (*Lev. XIX, 2*). Unde et procul a suis domibus anno vicis suæ in templo

habitare jussi sunt, ne cum uxoribus possint carnale exercere commercium. Nos vero omnes sacerdot es atque levitæ insolubili lege constringimur ut, a die ordinationis nostræ, sobrietati ac pudicitæ et corda nostra mancipemus et corpora, dummodo per omnia Deo nostro in his quæ quotidie offerimus sacrificiis placeamus. Qui ergo ignorantia lapsos se esse deflent, his hac conditione misericordiam dicimus non negandam, ut, sine ullo honoris augmento, in hoc quo detecti sunt, quandiu vixerint, officio perseverent, si tamen post hæc continentes se studuerint exhibere. Qui vero, exemplo veteris sacerdotii, quasi licito conjugio utuntur, noverint se ab omni ecclesiastico honore, quo indigni usi sunt, apostolicæ sedis auctoritate dejectos, nec unquam posse divina atrectare mysteria deinceps ulla nostra indulgentia, sive sit episcopus, sive presbyter, sive diaconus. »

XL. — *De filiis presbyterorum, vel episcoporum, vel diaconorum.*

Ex conc. Tolet. ix, cap. 10: « Quicumque vero clericorum ab episcopo usque ad subdiaconum deinceps vel ex ancillæ, vel ex ingenuæ detestando connubio, in honore constituti filios procrearint, illi quidem ex quibus geniti probantur, canonica censura damnentur; proles autem alienata [*al.*, *tali nata*] pollutione non solum parentum hæreditatem nunquam accipiet, sed etiam in servitum ejus ecclesiæ, de cujus sacerdotis vel ministri ignominia nati sunt, jure perenni permanebunt. Filii autem sacerdotum qui ante sacerdotium nati sunt, spectacula sæcularia non exhibeant, sed nec spectent, licet hoc Christianis omnibus interdictum sit; et ubi blasphemie sunt non accedant, sicut habes in concilio Carthaginensi, cap. 15. »

XLI. — *De rebus ecclesiæ dispensandis.*

Ex concilio Orientalium episcoporum, cap. 14, de præsumptione episcopi in rebus ecclesiæ: « Si quis episcopus, nulla ecclesiasticæ rationis necessitate compulsus, in suo clero, aut ubi forte non est presbyter, de rebus ecclesiasticis aliquid præsumpserit vendere, res ipsas ecclesiæ propriæ restaurare cogatur, et in judicio episcoporum deiciatur inauditus, et tanquam furti aut latrocinii reus a suo honore privetur. »

Item, cap. 16: « Episcopus habeat potestatem in rebus ecclesiæ, ut dispenset necessitatem patientibus cum omni reverentia et timore Dei; participare eum oportet quæ necessaria sunt, si tamen ipse aut qui cum eo sunt fratres indiguerint aliquid, aut necessitatem ullo modo patiantur, secundum sanctum Apostolum dicentem: *Habentes victum et tegumentum, his contenti sumus* (*I Tim VI, 8*). Si autem res ecclesiasticas episcopus in suas voluntates usurpare voluerit, et lucra ecclesiæ et fructus agrorum non cum presbyterorum vel diaconorum consilio intaminaverit, aut fratribus vel filiis vel quibuscunque propinquis suis dederit potestatem, ut per eos res

lædantur latenter, hunc oportet obnoxium esse concilio. Similiter presbyteros et diaconos, si eadem, faciant, corripi oportet. »

XLII. — Ut nullus eligat sibi episcopum successorem.

Ex concil. Antioch. cap. 25 (*conc. Antioch. sub Julio P. I*): « Episcopo non licere pro se alterum successorem sibi constituere, licet ad exitum vitæ perveniat. Quod si tale aliquid factum fuerit, irritam esse hujusmodi constitutum. Servetur autem jus ecclesiasticum id continens, oportere non aliter fieri, nisi cum synodo et iudicio episcoporum, qui post obitum quiescentis potestatem habent eum qui dignus extiterit, promovere.

Item, GREGORIUS ANATOLIO Constantinopolitano subdiacono (GREGOR., lib. 9, ep. 41).

« Nusquam canones præcipiunt ut pro ægritudine (43) episcopo succedatur. Et omnino injustum est ut, si molestia corporis irruit, honore suo privetur ægrotus, atque ideo hoc per nos fieri nullatenus potest, ne peccatum anima mea ex ejus depositione veniat. Sed suggerendum est ut, si is qui est in regimine ægrotat, dispensator illi talis requiratur qui possit ejus curam omnem agere, et locum ejus in regimine ecclesiæ, ipso non deposito, ac in custodia civitatis implere; ut neque Deus omnipotens offendatur, neque civitas inveniat esse neglecta. Si vero isdem reverentissimus Joannes fortasse pro molestia sua petierit ut ab episcopatus honore debeat vacare; eo petitionem scripto dante concedendum est. Aliter autem nos id facere pro omnipotentis Dei timore omnimodo non valemus. Quod si hoc petere noluerit; quod piissimo imperatori complacet, quidquid jubet facere, in ejus est potestate. Sicut novit, ipse provideat, nos tantummodo in depositione non faciat permisceri. Quod vero ipse imperator fecerit, si canonicum est, sequimur; si vero canonicum non est, in quantum, sine peccato nostro possumus, portamus. »

XLIII. — De communione.

AUGUSTINUS in ecclesiasticis Regulis (44) cap. 23 (*auctor Dogmat. eccl.*): « Quotidie Eucharistiæ communionem percipere, nec laudo, nec vitupero. Omnibus tamen diebus Dominicis communicandum hortor, si tamen mens in affectu peccandi non sit. Nam habentem adhuc voluntatem peccandi gravari magis dico Eucharistiæ perceptione, quam purgari. Et ideo, quamvis quis peccato mordeatur, peccandi de cætero non habeat voluntatem, et communicaturus satisfaciat lacrymis et orationibus. Hæc cum fecerit, confidens de Domini miseratione, qui peccata piæ confessioni donare consuevit, accedat ad

(43) *Pro ægritudine.* Plura ejus rei statuta refert Barchardus in Decretorum lib. 1, cap. 88 et sequentibus. Huc spectant concilia Meldense anni 880, can. 47; Suessionense ii anni 853 can. 2, et epistola Nicolai papæ I ad Wenisonem Senonensem archiepiscopum de Herimanni episcopi Nivernensis infirmitate.

(44) *Augustinus in eccles. Regulis.* Librum de

Eucharistiam intrepidus et securus. Sed hoc de illo dico, quem capitalia peccata non gravant. Nam quem mortali apost baptismum commissa premunt, hortor primum publica pœnitentia satisfacere, et ita sacerdotis iudicio reconciliatum communioni sociari, si vult non ad iudicium vel condemnationem Eucharistiam percipere. Sed et secreta satisfactione solvi mortalia crimina non negamus, sed mutato prius sæculari habitu, ut religionis studio per vitæ correctionem, et jugem, imo perpetuum luctum, miserante Deo, veniam consequatur, ita duntaxat ut contraria pro his quæ pœnitet, non [al., deest non] agat, et Eucharistiam omnibus Dominicis supplex usque ad mortem percipiat. »

Gregorius (GREG., in resp. x ad interrog. Augustini):

B « Sanctæ communionis mysterium mulier percipere menstruo tempore non debet prohiberi. Si autem ex veneratione magna non præsumit percipere, laudanda est. Sed si perceperit, non iudicanda. Bonarum quippe mentium est ibi aliquo modo culpas suas agnoscere ubi culpa non est, quia sæpe sine culpa agitur quod venit ex culpa. Unde etiam cum esurimus, sine culpa comedimus, quibus ex culpa primi hominis actum est ut esuriamus. Menstrua enim consuetudo mulieribus non aliqua culpa est, videlicet quæ naturaliter accidit; sed tamen quod natura ipsa vitata est, ut etiam sine voluntatis studio videatur esse polluta, ex culpa venit vitium, in quo seipsam, qualis per iudicium facta sit humana natura, cognoscit, ut humo, qui culpam sponte perpetravit, reatum culpæ portet invitus. Atque ideo femine seipsas considerent, et si in menstrua consuetudine ad sacramentum Domini corporis et sanguinis accedere non præsumant, de sua recta consideratione laudandæ sunt; dum vero ad percipiendum ex religiosæ vitæ consuetudine ejusdem mysterii amore rapiuntur, reprimendæ (sicut prædiximus) non sunt. »

C Et infra. « Vigilanti vero mente pensandum est quod in monte Sina Dominus locuturus populo, prius eundem populum abstinere a mulieribus præcepit. Et si illic ubi Dominus per creaturam subditam hominibus loquebatur, tanta provisione est munditia corporis requisita, ut qui verba Dei reciperent, mulieribus misti non essent, quanto magis mulieres, quæ corpus omnipotentis Dei accipiunt, custodire in se munditiam carnis debent, ne ipsa inestimabilis mysterii magnitudine graventur? Hinc etiam ad David de pueris suis per sacerdotum dicitur ut, si a mulieribus mundi essent, panes propositionis acciperent; quos omnino non acciperent, nisi eos David mundos esse fateretur. Tunc autem

Dogmatibus ecclesiasticis intelligit auctor; qui liber sæculo nono ineunte a nonnullis Augustino falso ascriptus, eidem protinus abrogatus est a viris doctis, maxime a clero Lugdunensi de Gothescalci causa scribente adversus Joannem Scottum, qui hujus libri, quasi esset Augustini, auctoritate abutebatur.

vir post admisionem conjugis, si aqua lotus fuerit, etiam sacræ communionis mysterium valet accipere, cum ei, juxta præfinitam sententiam, etiam ecclesiam licuerit introire. » Item de pollutione somnii (*resp. 11*). « Hunc quidem Testamentum veteris legis pollutum dicit, et, nisi lotum aqua, usque ad vesperam intrare ecclesiam non concedit. Quod tamen aliter populus spiritualis intelligens, sub eodem intellectu accipit: quia quasi per somnium illuditur qui, tentatus immunditia, vanis imaginibus in cogitatione inquinatur. Sed lavandus est aqua, ut culpas cogitationis lacrymis abluat, et, nisi prius ignis tentationis recedat, reum se quasi ad vesperam recognoscat. Sed est in eadem illusionem valde necessaria discretio, quam subtiliter pensare debeas, ex qua re accidat menti dormientis. Aliquando enim ex crapula, aliquando ex naturæ superfluitate vel infirmitate, aliquando ex cogitatione contingit. Et quidem cum ex naturæ superfluitate vel infirmitate evenerit, omnino hæc illusio non est timenda, quia hanc animus nesciens pertulisse magis dolendus est quam fecisse. Cum vero appetitus gulæ ultra modum in sumendis alimentis rapitur, atque idcirco humorum receptacula gravantur, habet exinde animus aliquem reatum, non tamen usque ad prohibitionem percipiendi sancti mysterii, vel missarum solemniam celebrandi, cum fortasse aut festus dies exigit, aut exhiberi mysterium pro eo quod sacerdos alius in loco deest, ipsa necessitas compellit. Nam si adsunt alii qui implere ministerium valeant, illusio per crapulam facta a perceptione sacri mysterii prohibere non debet, sed ab immolatione sacri mysterii abstinere, ut arbitror, humiliter debet, si tamen dormientis mentem turpis imaginatio non concusserit. Nam sunt quibus ita plerumque illusio nascitur, ut eorum animus etiam in somno corporis positus turpi imaginatione non fœdetur. Qua in re unum ibi ostenditur, quod ipsa mens rea non sit tunc, sed suo iudicio libera, cum se, etsi dormienti corpore, nihil

(45) *Sanctus Eucherius*. Non reperi hunc locum in editis Eucherii Lugdunensis episcopi scriptis, neque in sermonibus nomine Eusebii Emysseni vulgatis, quos Eucherio Lugdunensi tribuendos esse non immerito viri docti arbitrantur. Eucherius hoc loco discrimen statuit inter eos qui monasticam vitam arripiunt, et alios pœnitentes, quod ab his pœnitentia exigenda sit ante communionem, non ab illis. Nimirum « abrenuntianti sæculo inquit, pœnitentia publica non est necessaria, quia conversus ingemuit, et cum Deo æterno pactum iniit. » Cum enim ad hoc potissimum instituta sit pœnitentia ante communionem, ut pœnitentis probetur voluntas, an scilicet a peccandi affectu aliena sit; nullum ejus rei dubium relinquatur in illis qui, sæculo nuntium remittentes, ardua vitæ monasticæ exercitia ex animo profitentur in probatis cœnobiis. Sic namque cum Deo æterno pactum ineunt divinæ justitiæ faciendi satis per totum vitæ suæ decursum. « Ex illo igitur die, ait Eucherius, non memorantur ejus delicta quæ gessit in sæculo, ex quo facturum justitiam de reliquo promiserit Deo. » Hujus loci occasione recurrit in mentem id quod legere memini apud Petrum Damiani in Opusculi XIII, cap. 6 et 7, adversus nonnullos monasteriorum rectores, « qui

meminit vidisse, tamen in vigiliis corporis meminit in ingluviem cecidisse. Sin vero ex turpi cogitatione vigilantis oritur illusio dormientis, patet animo reatus suus. Videt enim a qua radice inquinatio illa processerit, qui quod cogitavit sciens, hoc pertulit nesciens.

Quando monachi et alii pœnitentes communicare debent, manifestat sanctus Eucherius (45): « Detur pœnitentia sæculari, cujus adhuc cervix sub jugo dependet sæculi, et huic pro immanitate peccati sive delicti terminetur tempus, qui adhuc temporari servit. Cæterum abrenuntians sæculo et ejus militiæ, spondensque se cunctis diebus servitutum Deo; cur pœnitentiam moretur, quilibet effectus velut onager sectatur eremi vastitatem? sicut ait Job: *Quis dimisit onagrum liberum in deserto? a leone fortiter caveat, et arentibus herbis poculo exiguo alatur in eremo* (Job. xxxix, 5). Erigat in aera caput, et sic flagrantem nimium sitis ardorem sancti Spiritus aura restringuat, ne, dum valde desiderat amœna virentia, nimis deliciis præpeditus periculum salutis incurrat. Igitur abrenuntianti pœnitentia publica non est necessaria, quia conversus ingemuit, et cum Deo æterno pactum iniit. Ex illo igitur die non memorantur ejus delicta quæ gessit in sæculo, ex quo facturum justitiam de reliquo promiserit Deo. Ergo chirographum, de quo se monachus debitum ex tota fide promiserit implere, etsi fidelis factus peccavit in sæculo, post abrenuntiationem suam iterum factam, Dominicum corpus non dubitet accipere, nec occasione humilitatis nimis prolongetur a corpore ejus et sanguine, cui se junxit, ut unum corpus efficeret. Communicare ergo non desinat, qui peccare quievit: tantum, ne de reliquo peccet. Nam sicut ignis ille visibilis duas in se quasdam efficacias habet, id est comburere fragilia et illuminare tenebrosa, ita ignitum illud Dominicum corpus, quando cum metu et reverentia grandi fuerit sumptum, corporis quidem delicta consumit, animæ vero sen-

plus tribuentes monasticæ regulæ quam expediat, quibuslibet a sæculo venientibus, etiamsi graviter lapsi sint, aliam pœnitentiam non imponunt, nisi ut communem monasterii ordinem servent. » Quod quidem Petrus improbat hac ratione, quod « murmurare possint et juste conqueri, tam in puerili ætate, quam qui a gravibus custoditi ad conversionem veniunt, si eundem vivendi modum tenere cum his qui criminibus gravati sunt, compelluntur. » At tamen huic doctrinæ adversatur factum sancti Bernardi abbatis Clarævallensis, qui homini reo, extremis pœnis ab se liberato, non aliam pœnitentiam imposuit, quam vitæ monasticæ in Claravalle professionem. Et sane si in omnibus monasteriis ita esset vita instituta quemadmodum eo tempore apud Clarævallenses, quibusvis pœnitentibus, quantumvis graviter lapsis, justus esset is pœnitentiæ modus. Neque vero alia quondam a sacerdotibus aliisque personis in graviora crimina lapsis pœnitentia exigebatur, quam in monasterium retrusio. Etsi enim alii nocentes sint in cœnobiis, alii innocentes; utrisque tamen idem pœnitentiæ modus competere potest, siquidem, quod illi ex debito, præstant [hi] ex solo amore justitiæ,

sum illuminat. Et idcirco communicare frequentius debet. Si vero fuerit, sicut scriptum est, lepra in pelle, immunda erit, id est peccatum in monacho, quia pellem esse monachum Scriptura significat, mortificantem membra sua super terram. Cinis ossibus adhæsit, caroque immutatur, propter oleum. et jejuniatio infirmatur, et genua velut fenum arescunt. Ergo si in hac pelle visa fuerit lepra, immunda erit, et nisi fuerit hyacinthina, aut rubra pura, ad ornatum tabernaculi non erit apta. »

Hæ sunt sanctorum Patrum sententiæ, discretionis plenæ, quibus monentur viri ac feminae quando vel quales debent accedere ad communionem Eucharistiæ. Peccatorum enim quibus abstinere jubemur ab Eucharistia, alia non trahunt naturæ vitio etiam invitos, alia voluntarios. Nam invitus lege peccati ducebatur, qui ingemiscens querebatur: *Video utique aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, et captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis (Rom. vii. 23)*. Unde Gregorius, discretionis et eloquentiæ singulariter magnificus, indulgendo infirmitati humanæ, accessum ecclesiæ et communionem Eucharistiæ talibus tribuens, dolentem consolatur, quia aliquando invitus et vir polluitur nocturno somnio, et mulier suo menstruo. Cujus auctoritate discimus quod solus sibi conscius in peccati opere, solus sibi erit iudex, etiam post confessionem, in percipienda corporis et sanguinis Christi communionem. Qui vero peccati lege voluntarius rapitur, hunc peccatorum recordatio non tantum contristat quantum delectat: quia ex consensu peccare deliberat. Ac idcirco, sicut Augustinus dicit: « Communionem Eucharistiæ magis credendum est gravari quam purgari, » quando quidem totus in affectu peccandi consistit. *Omne enim peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus est; qui autem fornicatur, in corpus suum peccat (I Cor. vi, 18)*. Sciendum itaque est de eo qui vel in se vel in alterum peccat libenter, quod a communionem arceri debet, ne videamur margaritas nostras ante porcos ponere, esse participes et perditionis alienæ. Ad amicum Christi exemplum occurrit, qui Judæ proditori intinctum panem porrexit, de quo scriptum est quia *post buccellam introivit in eum Satanias (Joan. xiii, 27)*. Sed ille, ut secretorum non ignarus, ad ostensionem perditionis discipuli, panem porrexit; nos vero, peccatorum nostrorum conscii, non ad ostensionem, sed ob commemorationem Christi, Eucharistiam præbeamus fratri. Unde Augustinus (tract. 61 in Joann.): « Quid miraris, si datus est Judæ panis Christi, per quem manciparetur diabolo, cum videas e contrario datum Paulo angelum diaboli, per quem perficeretur in Christo? Ita et malo bonum obfuit, et bono malum profuit. Scriptum est: *Quicumque manducaverit panem, aut biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis et sanguinis Domini (I Cor. ii, 27)*. Hic igitur si corripitur qui non dijudicat; hoc est non discernit a cæteris cibis, Dominicam corpus, quomodo damnatur qui ad ejus

mensam, fingens se amicum, accedit inimicus? Si reprehensione tangitur negligentia convivantis, qua pœna percutitur venditor invitantis? Quid autem erat panis traditori datus, nisi demonstratio, cujus gratiæ fuisset ingratus? Intravit ergo post hunc panem Satanias in Domini traditorem, ut sibi jam traditum plenius possideret, in quem prius intraverat ut deciperet. »

VLIV. — *Qualiter sacerdotum accusatores examinandi sint, vel si scriptis inter partes sententia recitata est.*

GREGORIUS JOANNI defensori, inter cætera (GREG., lib. ii, ep. 52):

« Quia igitur Stephanus episcopus in odio suo quædam ficta, et de falsis se capitulis queritur accusatum, neque aliquid ordinabiliter factum, sed injuste se asserit condemnatum, diligenter quærendum est primum, si iudicium ordinabiliter est habitum, aut si alii accusatores et alii testes fuerint. Deinde causarum qualitas est examinanda, si digna exilio vel depositione fuit, aut si eo præsentem jurejurando contra eum testimonium dictum est, seu scriptis actum est, vel si ipse licentiam respondendi et defendendi se habuit. Sed et de personis accusantium et testificantium subtiliter quærendum est cujus conditionis cujusve opinionis, aut ne inopes sint, aut ne forte aliquas contra episcopum inimicitias habuissent, et utrum testimonium ex auditu dixerint, aut certe specialiter se scire testati sint, vel si scriptis iudicatum partibus præsentibus sententia recitata est. Quod si forte hæc solemniter acta non sunt, neque causa probata est quæ exilio vel depositione digna sit, in ecclesiam suam modis omnibus revocetur; hi vero qui eum contra Dei timorem et statuta canonum condemnaverunt, excommunicati in monasterium ad agendam pœnitentiam in sex mensibus sunt mittendi, ita sane ut, si cui eorum mortis contigerit imminere discrimen, viatici benedictio non negetur. Ipse autem qui eo vivente locum ejus temerarie ambiit, privatus sacerdotio, ab omni ministerio ecclesiastico repellatur, atque eidem dilectissimo fratri et coepiscopo nostro tradatur, ut eum ecclesiastico iudicio aut ipse ad nos transmittat, aut apud se in custodiam habeat. Episcopi vero qui eum ordinare præsumpserunt, vel perversæ ordinationi ipsius præbuere consensum; communionem privati in sex mensibus ad agendam pœnitentiam in monasterio deputentur. Si autem episcopi in præiudicio condemnationis vel depositionis memorati Stephani se metu iudicis consensisse, ac talia fecisse non sua sponte professi fuerint, tempus eis abbreviandum est, et modus pœnitentiæ temperandus. »

Item, de quodam episcopo in crimine accusato, et utrum noceat si sit extorta confessio.

GREGORIUS CONSTANTIO Mediolanensi (lib. viii, ep. 30):

« Relectis epistolis quas ad nos per Marianum latorem præsentium transmisistis, gratam nobis sollicitudinem vestram fuisse rescripsimus, quod ea quæ ad vos de fratre et coepiscopo nostro Pom-

peio, qui adhuc ita nominandus est, pervenerint, A
dissimulare minime pertulistis. Sed ei qualis fuit
in requisitione cura, talis fuisset in discussione
subtilitas. nihil ex eo quod de eo dictum est, fuis-
set ambignum; sed utrum verum, an esset compo-
situm, patuisset, quia jam contra ipsum dudum in
Sicilia apud reverendæ memoriæ fratrem nostrum
Maximianum talis quæstio, ut cognovimus, mota
est. Sed quia causa ipsius subtili' omnino investiga-
tione quæsita est, inventus est innocens, qui fuerat
accusatus in crimine. Nunc igitur, quoniam illa
quæ contra eum dicta sunt, non sub illa quæ decuit
distinctione quæsita sunt; et gesta quæ exinde apud
fraternitatem vestram confecta sunt, neque ad con-
demnationem, neque ad absolutionem ejus probantur
posse sufficere: non levis res agitur, ut incaute
vel in transcurso debeat definiri. Nam grave est
satis et indecens, ut in re dubia certa dicatur
sententia. Et hæc quidem gesta esse poterant ad
definiendum idonea, si accusati ea confessio sequeretur:
si tamen eandem confessionem subtilitas examinationis
ex occultis eliceret, et non afflictio vehemens extorqueret;
quæ frequenter hoc agit ut noxios se fateri cogantur
etiam innocii. Nam postquam præfatus episcopus, ut
dicitur, cruciari custodia cremarique fame se asserit,
scire debetis, si ita est, utrum noceat si sic fuerit
extorta confessio. Nunquid quando sententiam tales
causæ suscipiunt, et ad sedem apostolicam appellatur,
nonne et persona quæ judicatur, præsens est; et
districtissime atque ab omni lacere veritas quæritur,
ut tunc si debeat manere sententia, decernatur?
Nec non et si prædictus episcopus ad sedem apostolicam
appellare voluerit, causa ipsius interius et cum omni
diligentia est perscrutanda. Et ideo postquam et
persona absens est, et gesta quæ ad nos transmisisti,
nobis, sicut præfati sumus, idonee satisfacere non
videntur, temere aliquid de episcopi persona decernere
non debemus, nec possumus, ne (quod absit!) reprehensibiles
inveniamur in nostris, quibus aliorum jure competit retractare
sententias. »

Item, de episcopo quem redarguit, quod non
utiles viros in causam suam miserit, et quod sacramento
præstito in gratiam rediit.

GREGORIUS MAXIMO episcopo Salonitano (lib. II, ep. 13):
Alia quidem scripta ad fraternitatem tuam antea feceramus,
sed et tempore quo homines tuos, quos ad nos misisti,
relaxare voluimus, scripsisse te quibusdam nostris
comperio, quod Veteranum presbyterum, atque Optatum
defensorem tunc minime in causa transmiseritis; et
idcirco ea quæ cum ipsis acta sunt, non debere subsistere.
Sed Thomas, ecclesiæ tuæ defensor, non hoc verbum a
te dictum perhibuit. Ex qua re jam nec præsentium
portitoribus judicamus esse credendum, ne de ipsis
quoque post hos similiter diceretur. Quia ergo hæc
nos valde fecit ambigere et cautos esse debere præmonuit,
si causam vultis dicere instructam de cæ-

tero, personam cum mandato legaliter facto tua ac
presbyterorum seu diaconorum et testium subscriptionibus
roborato, gestisque ex more indito transmittite, ut
quidquid pro re actum fuerit, possit jure subsistere.
Nam nos non solum tibi, sed etiam omnibus, quod
justum legitimumque fuerit, parati sumus, Deo juvante,
per omnia custodire, tantum ut tu, quod lege præcipitur,
facere non omittas. »

Item GREGORIUS CASTORIO notario et chartulario
Ravennæ (lib. VII, ep. 81, ind. 2): « Quantum credi
tibi a nobis, et necessarias vides causas injungi,
tanto te magis strenuum debes et sollicitum exhibere.
Proinde si Maxinus Salonitanus præstito sacramento
firmaverit se simoniaca hæresi non teneri; atque de
aliis antecorpus sancti Apollinaris, tantummodo
requisitus, innoxium se responderit; et de inobedientia
sua pœnitentiam, sicut deputavimus, egerit: volumus
ut, ad consolandum eum, epistolam quam ad eum scripsimus,
ubi ei et gratiam nostram et communionem nos reddidisse
signavimus, experientia tua dare debeat; quia sicut in
contumacia persistentibus severos esse nos convenit,
sic iterum humiliatis et pœnitentibus negare locum
veniæ non debemus. »

Quidam episcopus per sacramentum purgavit se
crimine ante corpus beati Petri. GREGORIUS ad JUSTINIANUM
[al., JUSTINUM] (lib. II, ep. 23): « Proprium hoc
habet antiqui hostis invidia, ut quos in pravorum
perpetratione Deo sibi resistente decipere non valet,
opinionum eorum falsa ad præsens simulando dilaceret.
Quoniam igitur quædam, contra sacerdotale propositum,
de Leone fratre et coepiscopo nostro sinister rumor
asperserat, utrum vera essent districta diutius fecimus
inquisitione perquirere; et nullam in eo, de his quæ
dicta fuerant, culpam invenimus. Sed ne quid videretur
omissum, quod nostro potuisset cordi dubium remanere,
ad beati Petri sacratissimum corpus fecimus sacramenta
præbere. Quibus præstitis magna sumus exultatione
gavisi, quod hujusmodi experimento innocentia ejus
evidenter enituit. Pro qua re gloria vestra prædictum
virum cum omni charitate suscipiat, ac reverentiam
ei, qualem sacerdoti decet, exhibeat: nec quædam
cordi remaneat de his, quæ purgata sunt, dubietas;
sed ita suprascripto vos episcopo devotissime oportet
adhærere in omnibus, ut congrue decenterque Deum
in ejus persona videamini, cujus minister est, honorare. »

XLV. — *De episcopis in judicium testimonii causa evocatis.*

Ex constitutione cap. 9: « Nullus episcopus cogatur
ad judicium venire dicendi testimonii causa, sed
iudex ad episcopum mittat ministros suos, ut, propositis
sanctis Evangeliiis, quod scit episcopus dicat, secundum
hoc quod sacerdotibus honestum est. »

XLVI. — *De accusatis episcopis.*

Cap. 10: « Nullus episcopus neque pro civili, neque pro
criminali causa apud quemvis iudicem, sive

civilem sive militare, perducatur vel exhibeatur, nisi imperialis jussio processerit. Magistratus enim qui hoc jubere ausus fuerit, amissione cinguli et xx librarum auri condemnatione plectatur, ut istæ xx libræ ecclesiæ addicantur cujus episcopus produci vel exhiberi jussus est. Litis autem exsecutor post cinguli amissionem tormentis subjiciatur, et in exilium mittatur. »

XLVII. — *De his qui contra episcopum habent causam.*

Cap. 37 : « Si clericus vel si quis alius contra episcopum propter qualemcunque causam audiri maluerit, prius metropolitanus eorum secundum sanctas regulas et nostras leges discernat; et si quis judicatis contradixerit, ad patriarcham illius regionis res referatur, et ille secundum canones et legem finem ei præbeat. Si contra metropolitanum adire quisquam velit, regionis illius patriarcha discernat negotium. Quicumque episcopus apud quemvis judicem accusatur, omnino nullam fidejussionem neque promissionem pro litigio facere compellatur, sic tamen ut operam det intentiones et causas actoris dissolvere. »

XLVIII. — *De testimoniis clericorum.*

Cap. 33. « Presbyter et diaconus in causa pecuniaria si falsum testimonium dixerint, in tormentis non subjiciantur, sed per tres annos separentur a divino ministerio, et monasterio tradantur. Pro criminalibus causis si falsum testimonium dixerint clericatus honore nudati legitimis pœnis subjiciantur. Cæteri autem in minore gradu clerici, pro quocunque falso testimonio, ordine ecclesiastico nudati, legitimis coercionibus subjiciantur. Si quis contra clericum, vel monachum, vel diaconissam, vel monasterium, vel archisterium habeat aliquam actionem, adeat prius religiosissimum episcopum, cui eorum unusquisque subjectus est : ille autem rem in ipsos decernat. Quod si unus ex litigatoribus contradixerit judicatis, et ex imperiali vel judiciali jussione episcopus videat, ad imperatorem vel judicem qui jussit, referatur. Si de iudicio ecclesiastico idem canonica causa emergerit, non magistratus, sed religiosus episcopus secundum sacros canones imponat negotio finem. »

XLIX. — *Quantum prosit frequens oblatio sacrificii.*

Gregorius in homilia 37 Evangeliorum : « Pensate, fratres, quam benignum sit, quod is qui adventu suo valet opprimere, tardat venire. Mittamus adhuc legationem nostram flendo, tribuendo, sacras hostias offerendo. Singulariter namque ad absolutionem nostram, oblata cum lacrymis et benignitate mentis, sacri altaris hostia suffragatur, quia is qui in se surgens a mortuis jam non moritur, adhuc per hanc in suo mysterio pro nobis iterum patitur. Nam quoties ei hostiam suæ passionis offerimus, toties nobis ad absolutionem nostram passio-

(46) *Exercet mercimonium.* Similia fere habet Hieronymus in epistola ad Nepotianum contra clericos negotiatores atque avaritiæ deditos, et contra

nem illius reparamus. » Cujus rei exemplum idem doctor subintulit, cum de quodam in captivitate victo, quoties solveretur, expressit. Ejus, inquit, uxor, putans eum esse mortuum, singulis hebdomadibus pro eo offerebat sacrificium; et, ut ipse domum reversus postmodum agnovit, toties solvebatur quoties pro ipso salutaris hostia offerebatur. »

L. — *De militantibus.*

Augustinus, de verbis Domini, homilia 19 : « Militare non est delictum, sed propter prædam militare, peccatum est. Nec rempublicam gerere criminis est; sed ideo agere rempublicam ut rem familiarem potius augeas, videtur esse damnabile. Propterea autem providentia quadam militantibus sunt stipendia constituta, ne, dum sumptus quæritur, præda grassetur. Illud autem quale est, [si] cum ob errorem aliquem a senioribus arguuntur, et imputatur alicui de illis cur ebrius fuerit, cur res alienas pervaserit, cædem cur turbulentus admiserit, statim respondeat : Quid habebant facere homo sæcularis et miles? Nunquid monachum sum professus aut clericum? Quasi omnis qui clericus non est aut monachus, possit ei licere quod non licet, »

LI. — *De stipendiis militum.*

« Dicitur secundum Evangelium : Interrogaverunt Joannem et milites : *Quid faciemus et nos?* ait illis Joannes : *Neminem conculcatis, neque calumniam faciatis, sed contenti estote stipendiis vestris* (Luc. III, 14). Hic jam cognoscere se debet qui militat. Non enim tantum de his militantibus Scriptura loquitur, qui armata militia detinentur, sed quisque militiæ suæ cingulo utitur, dignitatis suæ miles ascribitur. Atque hæc sententia potest dici, verbi gratia, militibus, protectoribus, cunctisque rectoribus. Quicumque enim stipendia sibi publice decreta consequitur, si amplius quærit, tanquam calumniator et concussor Joannis sententia condemnatur. Usque adeo autem hoc insolevit malum, ut jam quasi ex consuetudine vendantur leges, corrumpantur jura, sententia ipsa venalis sit, et nulla jam causa possit esse sine causa. »

LII. — *De militantibus clericis, et eorum stipendiis.*

« Hæc sententia, quæ ad milites loquitur, potest etiam ad clericos retorqueri, quia, etiamsi non militare videantur sæculo, tamen Deo militant, sicut ait Apostolus : *Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus* (II Tim. II, 4). Videmur, inquam, non militare, remissis ac fluentibus tunicis : sed habemus militiæ nostræ cingulum, quo castimoniam interiora constringamus. De quo cingulo Dominus ait : *Sint lumbi vestri præcincti, et lucernæ ardentes in manibus vestris* (Luc. XII, 35). Nam et catholicus clericus hac sententia retinetur. Si enim non contentus stipendiis fuerit quæ de altario Domino jubente consequitur, sed exercet mercimonium (46), intercessionem ad Dominum vendit, viduarum muros qui propudiosis obsequiis viduarum hæreditati obsidiabantur.

nera libenter amplectitur, hic negotiator magis A potest videri quam clericus. Nec dicere possumus : Nemo nos invasores arguit violentiæ, nullus accusat. Quasi non interdum majorem prædam viduis blan-

dimenta alliciant quam tormenta. Nec interest apud Dominum utrum vi an circumventionem quis res alienas occupet, dummodo quoquo pacto teneat alienum. »

VITA SANCTI EADMUNDI

REGIS ANGLORUM ET MARTYRIS

AUCTORE SANCTO ABBONE ABBATE FLORIACENSI.

(Apud Surium, *Acta sanctorum*, ad diem 20 novemb.)

PRÆFATIO AUCTORIS

AD DUNSTANUM ARCHIEPISCOPUM CANTUARIENSEM.

Domino sanctæ metropolitanæ Dorobernensium B Ecclesiæ archiepiscopo DUNSTANO, vere moribus et ætate maturo, Abbo Floriacensis monachus levita, etsi indignus. A Christo Domino irriguum superius et irriguum inferius.

Postquam, a te, venerabilis Pater, digressus sum cum multa alacritate cordis, et ad monasterium, quod nosti, festinus redii, cœperunt me obnixè cum quibus fraterna charitate detentus hospitando hactenus degi, pulsare manu sancti Desiderii, ut mirabilium patratoris Eadmundi regis et martyris passionem litteris digererem, asserentes id posteris profuturum, tibi gratum, ac meæ parvitatæ apud Anglorum Ecclesias non inutile monumentum. Audierant enim quod jam pluribus signorata, a nemine scriptam, tua sanctitas ex antiquitatis memoria collectam, historialiter me præsentè retulisset domino Rosensis Ecclesiæ episcopo, et abbati monasterii quod dicitur Mealmesbyry, ac aliis circum assistentibus, sicut tuus mos est, fratribus quos pabulo divini verbi Latina et patria lingua pascere non desinis. Quibus fatebaris oculos suffusus lacrymis quod eam junior didicisses a quodam sene decrepito, qui eam simpliciter et plene fide referebat gloriosissimo regi Ethelstano, jurejurando asserens quod eadem die fuisset armiger beati viri, qua pro Christo martyr occubuit.

Cujus assertioni quia in tantum fidem accommodasti, ut promptuario memoriæ verba ex integro reconderes, quæ postmodum junioribus mellito ore eructares; cœperunt fratres instantius meæ pusilli-

tati incumbere, ut eorum ferventi desiderio satisfacerem, ac pro virium facultate tantorum operum seriem perire non sinerem. Quorum petitionicum pro sui reverentia nollem contradicere; posthabitis aliquantulum sæcularium litterarum studiis, quasi ad interiorem animæ philosophiam me contuli, dum ejus, qui vere philosophatus est in throno regni, virtutes scribere proposui: maxime tamen eas quæ post ejus obitum sæculi inauditæ factæ sunt: quibus nemo crederet, nisi eas tuas assertiones irrefragabilis auctoritas roborasset. Siquidem tu, cui nix capitis credi compellit, quando referebas de ea, quæ nunc est, incorruptione regis, quidam diligentius requisivit utrum hæc ita esse possent. Cujus quæstionis ambiguum volens purgare, tu vastæ peritiæ sacrarium pro [re]serans] exemplo adjecisti, quod multo magis audientium attonita corda concussit, quia sanctus Domini Cuthbertus, incomparabilis confessor et episcopus, non solum adhuc exspectat diem primæ resurrectionis incorrupto corpore (47), sed etiam perfusus quodam blando tepore. Quod ego admirans pro argumento habui, quo tandem ad sancti regis gesta elucubrandam certior accessi, fidens de ejus et tuis incomparabilibus meritis, cui primitias mei laboris consecrans, suppliciter obsecro ut vel una die veritas mihi tuum otium in honestum negotium, resecando hinc superflua, supplendo hiantia, quoniam ex ore tuo, præter seriem ultimi miraculi, omnia veracem secutus verax digessi, exhortans omnes ad mortem tanti martyris. Vale Pater in Christo.

INCIPIIT VITA

I. Asciti aliquando in Britanniam precario munere in perniciosum auxilium tres Germaniæ populi, hoc

(47) Nota, lector, rem admiratione dignissimam. Porro autem etiam nostra ætate hujus S. Cuthberti

est, Saxones, Juti et Angli, primum Britonibus interdum fuere præsidii (*forte*, præsidio). Qui cum corpus integrum repertum est. (Vide Alani Cop dialogum III, cap. 29.)